

ทฤษฎีและผลการวิจัยที่เกี่ยวข้อง

การที่ประเทศใดหรือสังคมใด จะเป็นประชาธิปไตยได้นั้น ไม่ใช่แค่เพียงว่า มีโครงสร้างเป็นแบบประชาธิปไตยเท่านั้นเป็นใช้ได้ ความจริงแล้วอุปนิสัยของคนในสังคม และวิถีดำเนินชีวิตประจำวัน รวมทั้งบรรยากาศอื่น ๆ หรือสิ่งแวดล้อมทางสังคมจะต้องมีลักษณะเป็นประชาธิปไตยอยู่ด้วย จึงจะมีส่วนช่วยหล่อเลี้ยงระบบประชาธิปไตยทางการเมืองให้โพล้วสถาพรไปได้¹

อัลมอนต์และเวอร์บา (Almond and Verba) ได้เสนอความคิดไว้ว่า การที่ประเทศ ๆ หนึ่งจะมีระบบการเมืองแบบประชาธิปไตย และมีความสามารถที่จะจรรโลงรักษาระบบการปกครองเช่นนี้ได้ไว้ได้ในระยะเวลายาวโดยมีความต่อเนื่องกันนั้น ไม่ใช่เป็นเพราะประเทศนั้น ๆ ใค้นำเอารูปแบบการปกครอง ที่เรียกว่าประชาธิปไตยมาใช้เพียงอย่างเดียว แต่รูปแบบทางการเมืองของประชาธิปไตยนั้น จะต้องมีการประชาชนในสังคมที่มีระบบความเชื่อทัศนคติ ความรู้สึก และค่านิยมที่บุคคลมีต่อทางการเมือง ในลักษณะที่สนับสนุนการปกครองประชาธิปไตยด้วย²

นอกจากนี้ ความสำเร็จของประชาธิปไตยยังมีความสัมพันธ์อย่างใกล้ชิดกับการพัฒนาเศรษฐกิจ ในกรณีดังกล่าวนี้ ลิปเซท (Lipset) เห็นว่าการพัฒนาหรือความเจริญก้าวหน้าทางเศรษฐกิจนั้นมีความสัมพันธ์โดยตรงต่อความเป็นประชาธิปไตย หรือเป็นรากฐานสำคัญของระบบ

¹ ลูซุม นวด สกุก, วิศิษฐ์ ทวีเศรษฐ, และวิทยา นภาศิริกุล, การเมืองและการปกครองไทย (กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยรามคำแหง, 2520), หน้า 17.

² Gabriel Almond and Sidney Verba, The Civic Culture (Boston : Little, Brown and Company 1965).

การเมืองแบบประชาธิปไตยนอกจากนั้นลีเซียงไคกล่าวเพิ่มเติมด้วยว่า ชาติใดที่ยิ่งเจริญมาก มั่งคั่งมาก โอกาสที่ชาตินั้นจะรุกรานประชาธิปไตยไว้ก็ยิ่งจะมีมากขึ้นเท่านั้น ฉะนั้น จึงกล่าว ได้ว่าการพัฒนาเศรษฐกิจ จึงเป็นปัจจัยที่จำเป็นต่อการพัฒนาทางการเมืองไปสู่ประชาธิปไตย (แม้ว่าจะไม่ใช่สภาพการณ์ที่เพียงพอก็ตาม) แต่การพัฒนาเศรษฐกิจจะเกิดขึ้นได้แค่นั้น อยาล (Ayal) สรุปไว้ว่า ความเชื่อ และค่านิยมของคนในสังคม จะต้องเหมาะสมต่อการพัฒนา เศรษฐกิจด้วย²

ในการศึกษาครั้งนี้จึงมุ่งศึกษาเฉพาะ ค่านิยมทางเศรษฐกิจ และทัศนคติทางการเมือง อันเป็นปัจจัยสำคัญต่อการปกครองระบอบประชาธิปไตย ในบทนี้จะกล่าวถึงลักษณะทั่วไปของ ค่านิยมทางเศรษฐกิจ ทัศนคติทางการเมือง ปัจจัยที่มีผลกระทบต่อค่านิยมทางเศรษฐกิจและทัศน- คติทางการเมืองที่ได้จากข้อสรุปของการวิจัยที่เกี่ยวข้อง ซึ่งจะนำมาเป็นฐานของการสร้างสมมุติ ฐานสำหรับการวิจัยเรื่องนี้

ค่านิยมทางเศรษฐกิจ

ปราโมทย์ นาคทรพร กล่าวว่ ค่านิยมคือแนวความคิดเกี่ยวกับสิ่งที่พึงปรารถนา ซึ่งมีอิทธิพลในการเลือกประพฤติของมนุษย์³ ค่านิยมนับเป็นตัวแปรหนึ่งที่สำคัญในอันที่จะชักนำ ให้สังคมเปลี่ยนแปลงก้าวหน้า หรือเก็บงำดำรงไว้ให้สังคมเปลี่ยนแปลงช้า หรืออาจจะ

ไฉ่ฮยงนัค สมุทวนิช, ประชาธิปไตย สังคมนิยม คอมมิวนิสต์ กับการเมืองไทย (กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์พิมพ์เนต, 2520), หน้า 70-71.

²Eliezer B. Ayal, "Value Systems and Economic Development in Japan and Thailand," Journal of Social Issues, 19 (January, 1963). pp. 35-5. อ้างถึงใน ลินท สัมครการ, การศึกษาสังคมมนุษย์กับตัวแบบคำหรับศึกษาสังคมไทย (กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์ไทยวัฒนาพานิช, 2518), หน้า 66-67.

³ปราโมทย์ นาคทรพร, "ค่านิยมของผู้นำกับการพัฒนา," ใน รัฐศาสตร์ โครงการ ศึกษาสังคมศาสตร์และมนุษยศาสตร์ สมาคมสังคมศาสตร์แห่งประเทศไทย (กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์ไทยวัฒนาพานิช, 2514), หน้า 74.

ชงกัน¹

เอฟเวอร์เรสต์ อี ฮาเกน (Everett E. Hagen) โทกล่าว่า ทฤษฎีทางการพัฒนาเศรษฐกิจ ซึ่งได้รับผลสำเร็จมาแล้ว ในประเทศที่เจริญก้าวหน้าทางเศรษฐกิจ แต่เมื่อนำไปใช้พัฒนาประเทศล้าหลังแล้ว ต้องประสบความล้มเหลวแม้ว่าจะดำเนินการตามแผนที่วางไว้ทุกประการ ปัจจัยที่ทำให้โครงการพัฒนาเศรษฐกิจไร้ผลก็คือ วัฒนธรรมประเพณี ความเชื่อถือ ค่านิยม ทศนคติของคนในสังคมนั้น ๆ ฉะนั้น ค่านิยม เป็นพื้นฐานอย่างหนึ่งในการที่จะนำไปสู่การพัฒนาทั้งทางด้านการเมือง เศรษฐกิจและสังคม²

การพัฒนาเศรษฐกิจจะเกิดขึ้นได้นั้น อยาลเห็นว่าระบบค่านิยมของสังคมจะต้องทำหน้าที่จำเป็นสองประการ คือ ประการแรก ระบบค่านิยมจะต้องกำหนดจุดหมายปลายทาง (goals) ไม่ว่าจะ เป็นในด้านสาธารณะหรือในด้านส่วนบุคคลตาม เพื่อที่จะสามารถทำให้การเพิ่มผลผลิต เป็นไปได้โดยสะดวก จุดหมายปลายทางขั้นสุดท้าย (ultimate goals) ของสังคมอาจจะเป็นเรื่องของเศรษฐกิจหรือไม่ก็ได้ แต่กิจกรรมทางเศรษฐกิจจะต้องเป็นตัวปูพื้นฐาน หรือเป็นหนทางนำไปสู่จุดหมายปลายทางนั้น ประการที่สอง ระบบค่านิยม ต้องส่งเสริมหรือรวมเอาวิธีการต่าง ๆ ที่จะทำให้บรรลุจุดหมายปลายทางนั้นเข้าไว้ด้วย ระวังแห่งความเข้าใจไปไกลจุดหมายปลายทาง ที่กำหนดไว้อาจแตกต่างกัน สืบเนื่องมาจากสิ่งแวดล้อม ที่แตกต่างกัน อย่างเช่น สภาพทางกานวัตถุ สถาบันต่าง ๆ และความรู้หรือวิชาการต่าง ๆ หรือที่มีอยู่ในขณะนั้น เป็นต้น ถ้าปราศจากระบบค่านิยมที่เหมาะสมแล้ว อยาลเห็นว่าสิ่งแวดล้อมอื่น ๆ แม้จะมีอยู่อย่างเหมาะสมเพียงไรก็ไม่อาจทำให้สังคมนั้นพัฒนา(ทางด้านเศรษฐกิจ)ได้ ้วยเหตุนี้ ระบบค่านิยมที่เหมาะสมจึงเป็นสิ่งจำเป็น (necessary condition) สำหรับการพัฒนา

¹พิชญ์ สมปอง, สังคมชาวบ้านนา (กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยราม-คำแหง, 2522), หน้า 89.

²Everett E. Hagen. On the Theories Social change: How Economic Growth Begins (Homewood, Ill: The Dorsey Press, 1962), pp. 26-54.

เศรษฐกิจ แม้ว่ามันจะมีใช้สภาพการณ์ที่เพียงพอ (sufficient condition)

ระบบค่านิยม ที่มีผลต่อการพัฒนาเศรษฐกิจนั้น ประชาชนในสังคมค่อยพัฒนามักประสบปัญหาเกี่ยวกับทางเลือกหลายกรณีด้วยกัน² กล่าวคือ

ประการแรก ประเทศค่อยพัฒนาต้องเลือกระหว่างการมีรายได้สูงขึ้นในปัจจุบันหรือความมั่นคงทางเศรษฐกิจในระยะยาว

ประการที่สอง ประเทศค่อยพัฒนาต้องเลือกระหว่างการมีระดับบริโภคที่สูงขึ้นในปัจจุบันหรืออัตราการเพิ่มของรายได้ที่สูงขึ้นในอนาคต ถ้าทุกสิ่งทุกอย่างคงเดิม ยิ่งเป้าหมายของอัตราความเจริญในอนาคตสูงขึ้นเท่าใด การเสียสละในรูปของอัตราการบริโภคต่ำในปัจจุบันยิ่งมากขึ้นเท่านั้น และระยะการรอคอย ก่อนที่ผลของการพัฒนาเศรษฐกิจจะเกิดขึ้น จะยิ่งนานขึ้น.

ประการที่สาม มีปัญหาทางเลือกระหว่าง ความเสมอภาคทางเศรษฐกิจ หรือความเจริญทางเศรษฐกิจ ประเทศค่อยพัฒนาอาจต้องการความเสมอภาคทางเศรษฐกิจ เพื่อ ตัวของมันเอง โดยไม่สนใจว่า จะมีผลต่อความเจริญทางเศรษฐกิจหรือไม่

ประการสุดท้าย ประชาชนส่วนใหญ่ของประเทศค่อยพัฒนาต้องเลือกระหว่างการมีรายได้ทางวัตถุที่เพิ่มขึ้น หรือความเจริญทางเศรษฐกิจอย่างรวดเร็ว กับการรักษาค่านิยมทางสังคม ประเพณี วัฒนธรรม ค่านิยมทางศาสนาและวิถีความเป็นชีวิตตามประเพณี ในปัจจุบัน ประชากรของประเทศค่อยพัฒนาจำนวนมากคิดว่า กำลังพยายามยกระดับรายได้ ทางวัตถุ โดยไม่คำนึงถึงว่าจะเสียสละเท่าใด ดูเหมือนว่าภาพพจน์อันใหม่ จะเป็นภาพล่อของภาพพจน์เก่านั้นเอง ใคร ๆ ก็อยากยกระดับรายได้ ถ้าทำได้ โดยไม่ต้องเสียอะไรเลย ปัญหาสำคัญอยู่ที่ว่า ประชาชนของประเทศ พร้อมทั้งจะเปลี่ยนวิถีชีวิต ค่านิยม และทัศนคติ ต่อสิ่งต่าง ๆ เช่น การทำงาน การออม

¹สนิท, วิธีการศึกษาสังคมมนุษย์กับตัวแบบสำหรับศึกษาสังคมไทย, หน้า 66-67.

²หลา มยีน, เศรษฐกิจของประเทศที่กำลังพัฒนา, แปลจาก The Economics of The Developing Countries, โดยผาสุก หงษ์ไพจิตร (กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์ไทยวัฒนาพานิช, 2517), บทที่ 10.

ทรัพย์สิน ขนาดของ รอบครัว เพื่อที่จะให้ได้ประโยชน์ จากรายได้ที่สูงขึ้นแต่ใหม่ เพียงไร

ค่านิยมและทัศนคติของประชาชนในประเทศด้อยพัฒนามีผลอย่างมากต่อการพัฒนาเศรษฐกิจ โดยเฉพาะอย่างยิ่ง ค่านิยมและทัศนคติที่มีต่อการแสวงหากำไร การสะสมทุนและการบริโภคร¹

ประชาชนในประเทศด้อยพัฒนา หากมีค่านิยมและทัศนคติต่อการสะสมทุนในแง่ที่ไม่ให้คุณค่าของการประหยัดมากกว่าความสุรุ่ยสุร่าย การออมก็อาจประสบความสำเร็จยากได้ ค่านิยมที่มีต่อการบริโภคในสิ่งของฟุ่มเฟือยก็มีความสำคัญเช่นกัน การมีภาวะเงินเฟ้ออย่างอ่อนๆ และความรุ่งเรืองในการลงทุน มักจะเร่งการเจริญเติบโตของรายได้ให้เร็วขึ้น ซึ่งจะนำไปสู่การมีกำไรที่สูงขึ้น ซึ่งมักจะต้องเกิดขึ้นควบคู่ไปกับการจัดเก็บภาษีอากรและการใช้มาตรการที่เข้มงวด ที่ไม่พึงประสงค์อื่นๆ เพื่อป้องกันความยากจนไม่ให้เพิ่มขึ้น ถ้ากำไรถูกนำไปใช้ในการบริโภคที่ฟุ่มเฟือยก็จะก่อให้เกิดความคั่งเคี้ยวอย่างมากได้ ดังนั้น การกำหนดคุณค่าทางสังคม ที่ส่งเสริมการสะสมทุนและต่อต้านการบริโภครอย่างสุรุ่ยสุร่าย จึงจำเป็นในสังคมด้อยพัฒนา

ในการศึกษาครั้งนี้มุ่งเน้นค่านิยมในคุณค่าของการพัฒนาเศรษฐกิจ โดยพิจารณาในด้านความต้องการความเจริญทางวัตถุ การมีมาตรฐานการครองชีพสูง ตลอดจนความเต็มใจที่จะให้ความสำคัญของการพัฒนาเศรษฐกิจระยะยาว มากกว่าการอุปโภคบริโภคในปัจจุบัน เช่น งดการกินอยู่อย่างฟุ่มเฟือยเพื่อวันข้างหน้า เป็นต้น²

อย่างไรก็ตาม การพัฒนาเศรษฐกิจในระยะยาวนั้น มักประสบความสำเร็จยากกับการแก้ปัญหาเศรษฐกิจในช่วงปัจจุบัน(ในสังคมด้อยพัฒนา) โดยเฉพาะอย่างยิ่ง การพยายามรักษาความยุติธรรมในการแจกแจงรายได้ของประชาชนในสังคม ซึ่งถ้าจะว่ากันไปแล้ว วิธี

¹เจคิช ภัควาตี, เศรษฐศาสตร์ว่าด้วยประเทศด้อยพัฒนา, แปลจาก The Economics of Underdeveloped Countries, โดยวรวุฒิ หิรัญรักษ์(กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์ไทยวัฒนาพานิช, 2521 บทที่9.

²ปราโมทย์, ศึกษาค่านิยมของผู้มีฐานะกับการพัฒนา, หน้า 18.

การทั้งสองอย่างในตัวของมันเองขัดกัน¹ เพราะฉะนั้น ปัญหาจึงอยู่ที่ว่า ประชาชนในประเทศ ค่อยพัฒนา จะให้ความสำคัญในเป้าหมายอันไหนมากกว่ากัน ซึ่งในเรื่องนี้ ขึ้นอยู่กับเงื่อนไข ของแต่ละประเทศที่จะละทิ้งอันใดอันหนึ่ง • ไม่ใช่ปัญหาดังกล่าวจึงเป็นปัญหาที่สำคัญของประเทศ ค่อยพัฒนา

ด้วยเหตุดังกล่าว ความก้าวหน้าทางเศรษฐกิจ จึงมีใช้สิ่งที่จะทำให้เกิดขึ้นง่าย ๆ จะต้องมีความเข้าใจอย่างลึกซึ้งต่อปัจจัยทางเศรษฐกิจ สังคมและการเมือง ซึ่งเป็นเงื่อนไข และตัวกำหนดรูปแบบของมาตรการต่าง ๆ ที่มุ่งต่อความสำเร็จ ความยากลำบากมีอยู่มากมาย โดยเฉพาะอย่างยิ่ง ค่านิยมทางสังคมของประชาชนในสังคมค่อยพัฒนามักจะมีลักษณะของ ความขัดแย้งกัน ในค่านิยมทางสังคม ระหว่างแนวความคิดแบบนายทุน ที่ได้รับมาจากทาง ตะวันตกกับค่านิยมทางตะวันออกแบบดั้งเดิม กล่าวคือ มีความขัดแย้งกันระหว่าง แนวความคิด ทางตะวันตก ในเรื่องความต้องการอันไม่สิ้นสุด กับแนวความคิดทางตะวันออก ในเรื่องความ ต้องการอันจำกัด² ซึ่งสิ่งเหล่านี้ มีผลกระทบต่อการพัฒนาเศรษฐกิจอยู่ไม่น้อย

นอกจากนี้ ประเทศค่อยพัฒนามักจะประสบกับปัญหาของประชาชนเกี่ยวกับ ความปรารถนาที่จะซัดความยากจนอย่างเร่งด่วน ซึ่งอาจมีผลเสียได้ เช่นว่า การทะยานขึ้นก่อน กำหนด หรือ การพัฒนาข้ามขั้น กล่าวคือ การเร่งแก้ปัญห เศรษฐกิจอย่างเร่งรีบ อาจจะมี ผลเพียงการขยายตัวทางเศรษฐกิจในช่วงสั้น และในที่สุด อัตราความเจริญก็อาจจะหยุดชะงัก ลงไป ฉะนั้น การรีบเร่งแก้ไขภาวะเศรษฐกิจจึงอาจมีผลเสียในแง่ที่ว่า ผลของการพยายาม ทะยานขึ้นก่อนเวลาอันสมควร ซึ่งใช้แค่เพียงสูญเสียทรัพยากรที่หายากอยู่แล้ว โดยการใช้อย่างผิด ๆ หรืออย่างไม่มีสมรรถภาพเท่านั้น แต่ยิ่งก่อให้เกิดความผิดพลาด และความกระวน กระวาย ซึ่งอาจมีผลทางจิตวิทยา และทางการเมือง ที่คาดไม่ถึงอย่างมากมายอีกด้วย³

¹ วรวิทย์ ทิพย์วิเศษ, เศรษฐศาสตร์พัฒนาการ: ปัญหาและนโยบายของประเทศกำลังพัฒนา (กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2521), หน้า 175-17.

² โปรดดูรายละเอียดใน J. H. B. Cooke, Economic and Economic Policy of Dual Societies, อ้างถึงใน วรวิทย์, เศรษฐศาสตร์พัฒนาการ: ปัญหาและนโยบายของประเทศกำลังพัฒนา, หน้า 23

³ มยีน, เศรษฐกิจของประเทศที่กำลังพัฒนา, บทนำ.

สำหรับการพัฒนาเศรษฐกิจในระยะยาวนั้น ก็มักจะประสบกับปัญหา ความคาดหวัง ของคนในสังคม กล่าวคือ ปกติแผนพัฒนาเศรษฐกิจเป็นแผนระยะยาว ซึ่งผลลัพธ์มักจะเกิดขึ้นล่าช้ามาก ความล่าช้าของผลลัพธ์ดังกล่าว อาจจะทำให้เกิดความไม่แน่นอน ความไม่สบายใจ และความผิดหวังขึ้น จึงเป็นการตรงกันข้ามกับความเชื่อทั่ว ๆ ไป คือ การพยายามใช้นโยบายพัฒนาเศรษฐกิจ เพื่อเพิ่มระดับรายได้ ในอนาคตอาจสะสมความไม่พอใจที่มีอยู่แล้วให้มากขึ้นแทนที่จะทำให้ลดลงได้ ดังนั้น ความยากลำบากในการพัฒนาเศรษฐกิจ จึงมีอยู่มากมาย

อย่างไรก็ตาม หากคนในสังคมค่อยพัฒนา สามารถสร้างค่านิยมที่เหมาะสมแล้ว ก็คงจะเชื่ออำนาจต่อการพัฒนาเศรษฐกิจอย่างมาก เช่นว่า ให้คุณค่าของการประหยัด มากกว่า ความสุรุ่ยสุร่าย กำหนดคุณค่าทางสังคมที่ส่งเสริมการสะสมทุน และต่อต้านการบริโภคอย่างสุรุ่ยสุร่าย ขจัดกาเลี่ยนแบบในการบริโภค เป็นต้น

เมื่อใดที่สังคมมีการพัฒนาเศรษฐกิจเจริญก้าวหน้าขึ้นก็จะเชื่ออำนาจต่อการพัฒนาการเมืองไปสู่ประชาธิปไตยเร็วขึ้น เพราะว่าสังคมที่มีการพัฒนาเศรษฐกิจระดับสูง ย่อมมีความเจริญในคนต่าง ๆ ทำให้คนมีโอกาสที่จะศึกษาเรียนรู้ เกิดความสนใจติดตามความเคลื่อนไหว การเปลี่ยนแปลงจากสื่อมวลชนต่าง ๆ อย่างกว้างขวาง ประชาชนมีโอกาที่จะเข้าร่วมกลุ่มหรือสมาคมที่ตนสนใจ การรวมกลุ่มของประชาชนดังกล่าวเป็นการสร้างพลังทางการเมืองให้มีความเข้มแข็งขึ้น กลุ่มดังกล่าวอาจจะเกิดขึ้นตามลักษณะของอาชีพ ความสนใจ หรือผลประโยชน์ของผู้เป็นสมาชิก โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อพิทักษ์รักษา ผลประโยชน์ของกลุ่ม หรืออาจมีลักษณะเป็นพรรคการเมืองต่อไปในอนาคต พรรคการเมืองหรือกลุ่มพลังต่าง ๆ เหล่านี้มีบทบาทอย่างมากในการที่จะสร้างประชามติ เพื่อสนับสนุนหรือคัดค้านการบริหารงานของรัฐบาลที่มีความสำคัญ สภาพของสังคมดังกล่าว เปิดโอกาสให้ประชาชนมีส่วนร่วมทางการเมือง ฉะนั้นด้วยเหตุผลที่กล่าวข้างต้นจะเห็นได้ว่าเศรษฐกิจเป็นพื้นฐานในการพัฒนาทางการเมือง

¹ เรื่องเดียวกัน.

² ภัควาตี, เศรษฐศาสตร์ว่าด้วยประเทศค่อยพัฒนา, บทที่ 9.

³ ประหยัด หงษ์ทองคำ, การพัฒนาทางการเมือง: โดยกระบวนการปกครองท้องถิ่น (กรุงเทพมหานคร : นำอักษรการพิมพ์, 2519), หน้า 80-1.

ทัศนคติการเมือง

ทัศนคตินั้น มีผู้ให้ความหมายไว้ว่า หมายถึง ลักษณะความรู้สึทางจิตใจของบุคคล อันเนื่องมาจากการเรียนรู้ ตลอดจนประสบการณ์ ซึ่งกระตุ้นในบุคคลมีพฤติกรรมไปในทิศทางใดทิศทางหนึ่ง ในการตอบสนองต่อสิ่งเร้าหรือจินตนาการต่าง ๆ ที่บุคคลเข้าไปเกี่ยวข้อง¹

เบอร์นาร์ค เฮนเนสซี (Bernard Hennessy) กล่าวว่า ทัศนคติหมายถึง พื้นเพความโน้มเอียง (orientation) ของคนข้างदारของบุคคลซึ่งมีต่อวัตถุรวมทั้งความคิดอื่น ๆ ที่ ทำให้คนมีขอบเขตความคิดในการที่จะเข้าใจโลกได้พอสมควร²

เฮอริเบิร์ต สเปนเซอร์ (Herbert Spencer) ให้ความหมายของทัศนคติไว้ว่า หมายถึงท่าทีที่แสดงออกทางจิตใจ และท่าทีที่แสดงออกทางกาย แต่ระยะต่อมา ความหมายดังกล่าวได้เปลี่ยนแปลงไป หมายถึงภาวะความพร้อมทางประสาทและจิตใจ ซึ่งแสดงออกมาทางร่างกายและจิตใจ³

คาทซ์ (Katz) และสกอตแลนด์ กล่าวว่า การที่คนมีทัศนคติต่อสิ่งใดนั้นจะต้องประกอบด้วยการรับรู้ (cognitive) ความรู้สึกรักใคร่พอใจ (affective) และพฤติกรรม (behavioral) ซึ่งจากสิ่งดังกล่าวจะมีอิทธิพลที่ให้บุคคลมีทัศนคติไปในทิศทางใดทิศทางหนึ่ง นอกจากนี้ ทัศนคติของแต่ละบุคคลนั้นยังขึ้นอยู่กับลักษณะของสิ่งแวดล้อม ที่ให้บุคคลนั้นแสดงออกมาทางพฤติกรรมที่พึงพอใจ หรือชอบรักใคร่อย่างใกล้ชิด สิ่งนั้นเป็นทัศนคติทางบวก (positive attitude) แต่ถาเขาแสดงออกไม่พึงพอใจซึ่งซึ่งเป็นทัศนคติทางลบ (negative attitude) เป็นการขับอกทิศทาง แสดงออกของบุคคล ที่กบสนองต่อสิ่งเร้า

¹ M.E. Shaw and I.M. Wright, Scale for the Measurement of Attitudes. (New York: McGraw-Hill, 1976), p.3.

² Bernard Hennessy, Political and Public Opinion (New York: David McKay Educational, 1972), pp. 27-48.

³ ไพฑูถย อินทรวีชา, "ความรู้เบื้องต้นเกี่ยวกับการวัดทัศนคติ," หน่วยงานวิจัยสำนักงานสภาการศึกษาแห่งชาติ, กรุงเทพมหานคร (เอกสารอัครสำเนา)

⁴ D. Katz and D. Scotland. "Preliminary Statement to a Theory of Attitude Structure and Change" in S. Koch (Ed.) Psychology: A Study of a Science, Vol. 3 (New York: McGraw-Hill, 1959). p. 482.

ลิขิต ชีร์เวคิน นักรัฐศาสตร์ท่านหนึ่งให้คำนิยามทัศนคติทางการเมืองว่า เป็นระดับการวัดความรู้ลึกต่อสิ่งที่มองและมีความสัมพันธ์กับสังคม โดยทั่วไปแล้ว ทัศนคติทางการเมืองเมื่อมองให้อ่างถึงเสรีนิยมและอนุรักษนิยม¹

ในการศึกษาวิจัยครั้งนี้ มุ่งศึกษาทัศนคติทางการเมืองสองกลุ่มอย่างกว้าง ๆ คือเสรีนิยมและอนุรักษนิยม ซึ่งจะขอกล่าวถึงลักษณะของทัศนคติทางการเมืองที่สำคัญทั้งสองประการในรายละเอียด

ทัศนคติเสรีนิยม

นักสังคมศาสตร์ได้ให้ความหมายของทัศนคติเสรีนิยมไว้แตกต่างกัน ลิขิต ชีร์เวคินได้กล่าวไว้ว่าผู้ที่ทัศนคติแบบเสรีนิยมมักจะเป็นผู้ที่แสดงความรู้ลึกในเชิงนิยมชมชอบต่อสาระสำคัญ 3 ประการคือ การเปลี่ยนแปลง (change) ความเสมอภาค (equalitarianism) ความอดกลั้น (tolerance)² นอกจากนี้ทัศนคติแบบเน้นเสรีนิยมมักจะหมายถึงการที่มีความคิดเสรี มีความอดกลั้นและก้าวหน้า ส่งเสริมให้มีเสรีในการพูดและการปฏิบัติ เป็นที่ยอมรับกันโดยทั่วไปแล้วว่า มนุษย์รู้จักเหตุผลและรู้ว่าอะไรเป็นประโยชน์ของตน การปล่อยให้คนแต่ละคนประกอบกิจการต่าง ๆ และใช้ชีวิตอย่างเสรี ปราศจากการแทรกแซงจึงเป็นเงื่อนไขสำคัญที่จะช่วยให้คนเราสามารถพัฒนาตัวเองได้ดีที่สุด บัจเจกบุคคลจึงมีความสำคัญเหนือสิ่งอื่นใด และมีความสำคัญมากกว่าคุณหรือสถาบันองค์การต่าง ๆ เฮอริเบอรัท สเปนเซอร์ ผู้มีความคิดในเรื่องนี้ มีความเห็นว่ารัฐควรมีบทบาทและหน้าที่อย่างจำกัดที่สุด รัฐไม่ควรกระทำมากกว่ารัฐควรจะทำ รัฐมีหน้าที่หลักเพียงสองอย่าง คือการรักษาความสงบในสังคม และการดำเนินการตัดสินข้อพิพาทตามกระบวนการยุติธรรม เพื่อป้องกันสิทธิตามธรรมชาติของคนที่มียุติธรรม คือชีวิตและทรัพย์สินรัฐไม่มีหน้าที่ที่จะเข้าไปยุ่งเกี่ยวกับการจัดระบบเศรษฐกิจการค้า หรือช่วยเหลือคนยากจนการให้ธุรกิจเอกชนดำเนินการไปเองโดยที่รัฐไม่เข้าแทรกแซงจะเป็นการดีที่สุดในการส่งเสริมสันติสุขทั้งภายในและระหว่างประเทศ ความคิดเสรีนิยมนี้เช่นเดียวกับลัทธิเศรษฐกิจแบบเสรีหรือทุนนิยม กล่าวคือ รัฐไม่ควรเข้าไปแทรกแซงในการดำเนินงานทางเศรษฐกิจในแต่ละบุคคลในสังคม ฉะนั้นการดำเนินงาน

¹ Likhit Dhiravegin, Political Attitudes of the Bureaucratic Elite and Modernization in Thailand (Bangkok : Thai Watana Panich, 1974).

² Ibid, p. 36.

เศรษฐกิจในแต่ละคนต่างแสวงหาผลประโยชน์ส่วนตัวไปคนละทาง ผลก็จะตกอยู่กับสังคมเป็น ส่วนรวมถ้ารัฐเข้าไปแทรกแซงกลับจะทำลายความเจริญ ความคิดเสรีนิยมมีสมมุติฐานว่าสังคม มีความผสมกลมกลืน มีความสมดุลกันอยู่ในตัวแม้ว่าการแจกแจงความมั่งคั่งและรายได้ระหว่าง บุคคลจะมีไม่เท่ากัน แต่ก็ไม่ถึงขนาดที่จะก่อให้เกิดความไม่เป็นธรรมอย่างมากได้ ส่วนระบบ เศรษฐกิจนั้นก็ควรจะเจริญก้าวหน้าอยู่ตลอดเวลาโดยไม่ประสบวิกฤตการณ์หรือมีภาวะตกต่ำ นัก รัฐศาสตร์ในยุคหลัง ๆ ที่มีแนวความคิดในค่านิยม เช่น โรเบิร์ต เอ. ดาล (Robert A. Dahl) และ เนลสัน คัมบิว พอลไบ (Nelson W. Polsby) มีความเห็นว่ายังมีสถาบันอื่นในสังคม อีกมากที่มีอำนาจและสามารถมีอิทธิพลต่อต้านถ่วงดุลและการแทรกแซงของรัฐจึงไม่รังเกียจการ แทรกแซงของรัฐ และไม่เชื่อว่าจะมีการแบ่งชนชั้นในสังคมออกเป็นสองชนชั้นใหญ่ ๆ และเป็น ปฏิบัติกันต่อกัน แต่จะมีกลุ่มอิทธิพลต่าง ๆ มากมายและมีความสำนึกร่วมกันทางชนชั้น¹

นอกจากที่กล่าวมาแล้วนั้น ฮัลซีย์ (Halsey)² ยังได้อธิบายเสรีนิยมไว้ว่า เป็น ความคิดที่แพร่หลายและได้รับการยกย่องมากที่สุดในคริสต์ศตวรรษที่ 19 พวกเสรีนิยมเห็นฉะ การดำเนินการทางการเมืองและการพัฒนาต่าง ๆ ต้องรักษาเสรีภาพของแต่ละบุคคลไว้ให้มากที่สุด จึงเน้นหนักเสรีภาพของบุคคลที่จะกำหนดจุดหมายปลายทางของตนเอง รัฐมีไว้เพื่อปกป้อง เอกชนจากการกดขี่ของกลุ่มคน หรือหมู่คณะไม่ให้มีเสรีภาพมากกว่ากัน ในทางการเมืองนั้น เสรีนิยมต่อต้านระบบการปกครองที่ใช้อำนาจ จำกัดระยะเวลาของตู้ปกครอง ส่งเสริมให้มีการจัดตั้งสถาบันรัฐสภา ขยายสิทธิออกเสียงเลือกตั้ง ประกันสิทธิเสรีภาพในทางเศรษฐกิจ เสรีนิยมต่อต้านการเข้ามาแทรกแซงกิจกรรมทางเศรษฐกิจของรัฐบาล สนับสนุนการแข่งขันการค้า โดยเสรีทั้งในและระหว่างประเทศเป็นการลดความขัดแย้งที่อาจเกิดขึ้น

กมล สมวิเชียร มีความเห็นว่าลัทธิเสรีนิยมเป็นระบบที่มีความใจกว้าง คือยอมรับ ฟังแม้แต่ความคิดหรือทฤษฎี หรือระบบการเมืองที่คนทั่วไปถือว่าเป็นภัย เช่น จะยอมให้คอมมิวนิสต์ เข้ามาแข่งขันทางการเมืองได้โดยชอบด้วยกฎหมายของตนเคียงกับกลุ่มอื่น ๆ การกำหนด

¹ ชัยอนันต์, ประชาธิปไตย สังคมนิยม คอมมิวนิสต์กับการเมืองไทย, บทที่ 2

² William D. Halsey, "Liberalism," Collier's Encyclopedia, Vol.

พวกเสรีนิยมสมัยเก่าจะต่อต้านการเข้ามายุ่งเกี่ยวของรัฐ เช่น รัฐให้เงินอุดหนุนสถาบัน
บางอย่าง เพื่อการมีอำนาจมากของรัฐบาลกลางจะทำให้สิทธิเสรีภาพของประชาชนต้องเสียไป
แต่พวกเสรีนิยมสมัยปัจจุบันกลับมีความเห็นตรงกันข้าม กล่าวคือ เห็นว่ารัฐควรเข้ามายุ่งเกี่ยว
ในกิจกรรมของเอกชนมากขึ้น เพื่อช่วยเหลือคนยากจนหรือคนอ่อนแอกว่า ในทางการต่าง
ประเทศพวกเสรีนิยมจะสนับสนุนการมีความสัมพันธ์กับนานาชาติ ประณามสงครามและสนับสนุน
ต่างชาติที่เป็นเมืองขึ้นได้เป็นเอกราช¹ อนึ่ง ชัยอนันต์ สมุทวณิชได้อธิบายว่า : เสรีนิยมให้ความสำคัญ
แก่การเชื่อมั่นในหลักเกณฑ์และวิธีการหาเหตุผลแบบวิทยาศาสตร์มากกว่าการเชื่อทาง
ศาสนาเป็นพื้นฐานของอุดมการณ์ทางการเมืองประเภทหนึ่ง คือ อุดมการณ์ประชาธิปไตย ซึ่ง
มีลักษณะดังนี้²

1. ... มีศรัทธาในความสามารถของมนุษย์ มีศรัทธาในสติปัญญาในการที่มนุษย์
ร่วมมือกันทำงาน ความสามารถของมนุษย์ที่สำคัญ ได้แก่ การรู้จักเหตุผล
และยึดหลักเหตุผลด้วยวิธีทดลองค้นหาแบบวิทยาศาสตร์ ซึ่งเกิดจากข้อคิดของ
จอห์น ล็อก ...

... เชื่อในสิทธิเสรีภาพที่จะแสดงความคิดเห็น ยอมให้ทุกฝ่ายเสนอข้อเท็จ
จริงเหตุผลและความคิดเกี่ยวกับปัญหาที่กำลังพิจารณาให้หมดเสียก่อน แล้ว
จึงร่วมกันตัดสินใจเป็นวิธีที่ดีที่สุด จากหลักข้อนี้จึงเกิดเสรีภาพทางการเมือง
ทางการเมืองพิมพ์เผยแพร่ทางการเมืองประชุม และเสรีภาพในการรวมกลุ่มจัดตั้ง
สมาคม ตลอดจนจนถึงพรรคการเมืองด้วย จึงถือว่าเสรีภาพเป็นชาติแท้ของ
ความเป็นคนดังที่รูสโซเขียนไว้ ...

... เชื่อว่ามนุษย์ทุกคนมีความเท่าเทียมกัน ความเท่าเทียมกันหรือความเสมอ
ภาคนี้ไม่ได้หมายความว่าความเท่าเทียมกันทางสติปัญญาหรือทางกายภาพ แต่
เป็นความเสมอภาคตามกฎหมายและทางการเมือง ทุกคนควรได้รับการปฏิบัติ

¹ กมล, ศาสตร์แห่งรัฐ, หน้า 43-4.

² ชัยอนันต์ สมุทวณิช, อุดมการณ์ทางการเมือง (กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์เคเอสไอเอช,
2517), หน้า 55-3.

จากเจ้าหน้าที่ของรัฐและกฎหมายโดยเท่าเทียมกัน ควรมีสิทธิและเสรีภาพ
ทางการเมืองและดำเนินชีวิตเท่าเทียมกันโดยไม่แยกว่าเป็นเพศใด มีกำเนิด
อย่างไร มีฐานะทางเศรษฐกิจและสังคมเช่นใด...

...เสรีนิยมเห็นว่าควรปล่อยให้เอกชนทำกิจกรรมและดำเนินชีวิตในค่าน
ต่าง ๆ เองโดยแทรกแซงน้อยที่สุด รัฐจะเข้ามาแทรกแซงในวิถีชีวิตและ
การจึกระเบียบสังคมของคนก็ต่อเมื่อกิจกรรมนั้นเอกชนไม่สามารถจำทำเอง
ได้แล้วเท่านั้น...

...เชื่อว่ารัฐเป็นเพียงอุปกรณ์ที่ช่วยให้คนบรรลุถึงความสมบูรณ์และรัฐอยู่
ได้ก็ด้วยเป้าหมายที่จะคุ้มครองชีวิต ทรัพย์สิน กังนั้น ประชาชนมีสิทธิที่จะ
ทำการต่อต้านรัฐบาลที่ไม่ปฏิบัติตามจุดหมายดังกล่าว ความคิดนี้ได้รับอิทธิพล
จากลอคเป็นอย่างมาก โดยที่ลอคสนับสนุนสิทธิที่จะปฏิวัติล้มล้างรัฐบาลที่ทำ
ผิดสัญญา...

จากที่ สุ่ม นวลสกุล ยังได้อธิบายความคิดเสรีนิยมว่า ยกย่องศักดิ์ศรีและความ
สามารถของตน ถือว่ามนุษย์เป็นสัตว์โลกที่มีเหตุผล สามารถคุ้มครองและบำรุงเลี้ยงชีพ
ตนเองได้ เพราะฉะนั้น รัฐจึงไม่ควรยุ่งเกี่ยวในการใช้ชีวิต หรือการเลือกทางดำรง
ชีพของตนเอง ควรอยู่ในฐานะเพียงเป็นผู้รักษากฎกติกาให้ภาวะแห่งสันติภาพเป็นบรรยากาศ
ของสังคม รักษาความสงบภายในและป้องกันภัยภายนอก เสรีประชาธิปไตยยึดถือหลัก
การปัจเจกชนนิยมต้องการให้คนแต่ละคนมีอำนาจอธิปไตย หมายความว่า มีสิทธิเสรีภาพ
อย่างสมบูรณ์ ปราศจากอุปสรรคขัดขวาง ความคิดเกี่ยวกับประชาธิปไตยในปัจจุบันได้รับ
อิทธิพลอย่างมากจากแนวความคิดเสรีนิยม ซึ่ง เริ่มขึ้นในสมัย Enlightenment
ประมาณ 300 ปีนี้เอง อาจกล่าวได้ว่า แนวความคิดเสรีนิยมในยุคเริ่มแรกเป็นปฏิกิริยา
ต่อการปกครองแบบกษัตริย์มีอำนาจสูงสุดหรือระบบสมบูรณาญาสิทธิราชย์ในยุโรป โดยเฉพาะ
ความคิดของจอห์น ล็อก, รัสโซ, จอห์น สจ๊วตมิล ได้ให้ข้อคิดเห็นเกี่ยวกับเสรีภาพของ
มนุษย์ไว้อย่างกว้างขวาง อาจกล่าวได้ว่า แนวความคิดทางค่านเสรีนิยมดังกล่าวเป็น
รากฐานสำคัญของประชาธิปไตย เป็นเรื่องที่เกี่ยวข้องกับความเชื่อในด้านธรรมชาติของ
มนุษย์ โดยอิทธิพลของพวกเสรีนิยมประชาธิปไตยมองมนุษย์แตกต่างไปจากที่พวกอำนาจ
นิยมมอง คือ

เห็นว่าชอบเขตความสามารถของมนุษย์ในการพัฒนาตนเองโดยไม่ต้องมีการช่วยเหลือจากผู้ที่ม้อ่านาจสูงกว่ำนั้น กว่ำนจขรวรกว่ำนความเชือของพวกอ่านาจนิยม แต่ละคนมีลัทธิที่จะค่านเป็นกิจการทุกอย่างตามที่ตนคึกว่าเป็นประโยชน์แก่ตนเองมากที่สุด เพราะฉะนั้น ในทัศนะของพวกเสรีนิยม การปกครองที่คึกที่สุด คือกการปกครองที่ผู้อยู่ใต้ปกครองมีความรู้สึกกว่ำนถูกปกครองน้อยที่สุด¹

ทัศนคติอนุรักษนิยม

ทัศนคติอนุรักษนิยมนั้น นักสังคมศาสตร์ได้ให้ความหมายไว้แตกต่างกันหลายอย่างด้วยกัน คือก ลัทธิ ชีวเวคิน โค้กกล่าวไว้ว่าผู้ที่ทัศนคติแบบอนุรักษนิยมมักจะเป็นผู้ที่แสดงความรู้สึกในเชิงที่ไม่เห็นคัยต่อสาระสำคัญ 3 ประการคือก การเปลี่ยนแปลง ความเสมอภาค และความอดกลั้น² นอกจากนี้ ทัศนคติแบบอนุรักษนิยมมักจะมีคัยถึงแนวความคิดเห็นที่ตองการรักษาไว้ซึ่งชนบธรรมเนียมประเพณีตลอดจนสถาบันของสังคมที่มีอยู่ โดยยกคุณค่าของสถาบันประเพณีต่าง ๆ ขึ้นมาและพยายามขจัดหรือระงับการกระทำใด ๆ อันอาจจะก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงหลักการของสถาบันทางการเมือง โดยเน้นให้มหาชนประจักษ์ถึงผลร้ายอันอาจจะเกิดขึ้น เนื่องจากการเปลี่ยนแปลงหมายถึงการเปลี่ยนแปลงประเพณีและสถาบันของสังคมที่มีอยู่ในขณะนั้น รวมตลอดจนกระทั่งการเปลี่ยนแปลงในระบบเศรษฐกิจ และถ้าหากว่าการเปลี่ยนแปลงจำเป็นต้องมีขึ้น เพื่อความเหมาะสมต่อเหตุการณ์ต่าง ๆ ซึ่งแปรผันอยู่นั้น ก็พยายามที่จะให้การเปลี่ยนแปลงที่จะต้องเกิดขึ้นไปภายใต้ขอบเขตที่รัดกุมมาก โดยคำนึงถึงผลการเปลี่ยนแปลงต่าง ๆ เหล่านี้อันอาจมีต่อสถาบันสังคมและชนบธรรมเนียมประเพณี จะเห็นได้ว่าอนุรักษนิยมมีเนื้อหาตรงกันข้ามกับลัทธิเสรีนิยมเป็นอย่างมาก กล่าวคือก ในขณะที่เสรีนิยมเชือในการเปลี่ยนแปลงในความสามารถของมนุษย์ เหตุผล และความใจกว้างยอมรับความคิด ความเชือต่าง ๆ เหล่านี้ ว่าจะต้องเป็นสิ่งที่ควรปรับปรุงนั้น พวกอนุรักษนิยมจะไม่ยอมรับฟังความคิดอ่านของคนอื่นง่าย ๆ ไม่ชอบ

¹สุชุม นवलสกุล, "ประชาธิปไตยสามประเภท," ในรัฐศาสตร์การเมือง (กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์พิมพ์เศศ, 2518), หน้า 8.

²Dhiravegin, Political Attitudes of the Bureaucratic Elite and Modernization in Thailand, p. 36.

การเปลี่ยนแปลง ขอบของเก่า กรรมวิธีเก่า เป็นคนเคร่งครัดจนเกินไป ไม่รู้จักผ่อนสั้น
ผ่อนยาว ไม่ค่อยยอมปรับตัว ไม่ค่อยมีจินตนาการ ไม่ค่อยมีปฏิริยา เป็นพวกทงไม่รู้อ่อน
และนิยมคติที่ว่าผูกไปสองไฟเบียดึงเสียคำลึงทอง¹ ศึกษาศาสนันคั้งเดิมหรือสภาพเดิม พวก
อนุรักษนิยมมักจะไม่ไว้วางใจคนแปลกหน้า คนที่มีฐานะต่ำกว่า โดยทั่วไปแล้วพวกอนุรักษนิยมยัง
เชื่อในความไม่เท่าเทียมกันของมนุษยชาติ อนุรักษนิยมจำแนกออกเป็น 4 ประเภทใหญ่ ๆ คือ²

1. อนุรักษนิยมทางใจ (temperamental conservative) เป็นผู้ที่ไปบุคคลิกภาพ
และอารมณ์ที่ขัดขวางการเปลี่ยนแปลงทั่ว ๆ ไป

2. อนุรักษนิยมวัตถุ (possessive conservative) เป็นพวกที่เห็นแก่ผลประโยชน์
ของตนเองและขัดขวางการเปลี่ยนแปลงแก้ไขทุก ๆ อย่างที่กระทบกระเทือนต่อประโยชน์อย่างหนึ่ง
อย่างใดของตน

3. อนุรักษนิยมทางปฏิบัติ (practical) พวกนี้ไม่ใช่วิธีผลประโยชน์ของตน
เป็นหลัก แต่จะคำนึงถึงผลประโยชน์สังคมโดยทั่วไป และไม่ชอบการเปลี่ยนแปลงหรือความคิด
วิธีการใหม่ ๆ

4. อนุรักษนิยมทางปัญญา (philosophical) พวกนี้มีสติปัญญาลึกซึ้งเยี่ยง
ปราชญ์ เช่น เอกมันต์ เบ็ค นิยมจารีตประเพณีคั้งเดิม สถาบันเก่า ๆ ว่าเป็นสิ่งที่น่ามนุษย์
ไต่คึกว่าเหตุผล

นอกจากนี้ พวกอนุรักษนิยมยังป้องกันมรดกตกทอดของบรรพบุรุษ และความเป็น
ระเบียบเรียบร้อยของสังคม เพื่อให้มีสวัสดิการร่วมกัน เบ็ค กล่าวว่า รัฐบุรุษตัวอย่าง
ของเขาเป็นบุคคลที่สามารถจัดการหรือสงวนของเดิมไว้ได้ อย่างไรก็ตาม ความเชื่อของ
พวกอนุรักษนิยม พอสรุปได้ 6 ประการดังนี้³

¹ ชัยอนันต์, อุดมการณ์ทางการเมือง, หน้า 55.

² กมล, ศาสตร์แห่งรัฐ, หน้า 44-5.

³ William D. Halsey, et al., Collier's Encyclopedia,

1. ใ้หวังชื่อว่าการปกครองสังคมมนุษย์เป็นเรื่องของการเจตนาทำลาย ดังนั้นปัญหาการเมืองจึงเป็นปัญหาทางขวัญและศาสนา พวกอนุรักษนิยมมักจะมีคัมภีร์อยู่กับธรรมชาติ

2. พวกอนุรักษนิยมมีความรู้สึกกว่าชีวิตเป็นไปตามประเพณีเก่า ๆ และบุคคลต้องมีความผูกพันกับสังคม

3. เชื่อว่าสังคมที่เจริญแล้วต้องการระเบียบแบบแผนและการจัดประชาชนออกเป็นชนชั้น ความเสมอภาคถ้ามีอยู่จริงก็เฉพาะแต่ตามกฎหมายหรือคำตัดสินของพระเจ้าเท่านั้น คนอ่อนแอกับคนดีไม่มีความเท่าเทียมกัน

4. เชื่อว่าทรัพย์สินและเสรีภาพไม่สามารถแยกจากกันได้ การแยกทรัพย์สินออกจากทรัพย์สินเจ้าส่วนตัว ไม่สามารถอยู่ได้ยืนยาว ไม่มีสิ่งกีดขวางระหว่างสิทธิมนุษยชนกับสิทธิในทรัพย์สิน เพราะว่าสิทธิในทรัพย์สินเป็นสิทธิพื้นฐานอันมีค่าที่สุดของมนุษย์

5. พวกอนุรักษนิยมเชื่อว่าคนมีความต้องการทางอารมณ์ และยอมแสวงหาผลประโยชน์ส่วนตัวมากกว่าการใช้เหตุผล ดังนั้น ต้องมีการควบคุมทางใจและความกระหายของบุคคล

6. เชื่อว่าการเปลี่ยนแปลงและการปฏิรูปเป็นสิ่งที่ไม่เหมือนกัน การเปลี่ยนแปลงอาจเป็นการทำลายมากกว่าที่จะเป็นความก้าวหน้า สังคมจะต้องผันแปรหรือเปลี่ยนแปลงอย่างช้า ๆ จะต้องมีวิวัฒนาการตามธรรมชาติและสอดคล้องกับปรากฏการณ์ที่กำหนดอย่างรอบคอบ

จะเห็นว่าทัศนคติอนุรักษนิยมดังกล่าวขัดต่อวิถีชีวิตแบบประชาธิปไตยค่อนข้างมาก เพราะว่าวิถีชีวิตแบบประชาธิปไตย ได้แก่ การมีใจกว้างที่จะพิจารณาปัญหาต่าง ๆ ด้วยวิจาร์ณญาณอาศัยการพูดคุยแลกเปลี่ยนความคิดเห็นร่วมกันก่อนที่จะมีการตัดสินใจ รู้จักประนีประนอม ไม่ใช่ตัดสินปัญหาข้อขัดแย้งด้วยการใช้กำลังรุนแรง มีขันติธรรม ออกมารับฟังความคิดเห็นของผู้อื่นที่แตกต่างไปจากตัว เคารพสิทธิเสรีภาพของบุคคลอื่นตลอดจนยอมรับความเสมอภาคระหว่างบุคคล เป็นต้น แต่ในทางตรงกันข้าม ทัศนคติอนุรักษนิยมมักจะมีคัมภีร์ในประเพณีและวิถีชีวิตเดิมของบรรพบุรุษ มีการเปลี่ยนแปลงยาก นอกจากนี้ มักจะมีข้อสงสัย ไม่ไว้วางใจ และต่อต้านการเปลี่ยนแปลงใหม่ ๆ มีความเคร่งครัดในระบบอาวุโส ยึดมั่นในบุคคลมากกว่า

¹ ชัยอนันต์, ประชาธิปไตย สังคมนิยม คอมมิวนิสต์กับการเมืองไทย, หน้า 23.

เหตุผล เชื่อในความคิดของตนอย่างไม่ยอมอ่อนปรนแก้ไข จากลักษณะต่าง ๆ ของทัศนคติ
อนุรักษนิยมนี้เป็นอุปสรรคต่อประชาธิปไตยอยู่ไม่น้อย ทัศนคติที่เชื่ออำนาจต่อประชาธิปไตยนั้น
ควรจะมีศรัทธาเชื่อมั่นในศักดิ์ศรีของเพื่อนมนุษย์ การเป็นอิสระเสรีของปัจเจกชน การไม่
เชื่อหรือไว้วางใจอำนาจเด็ดขาด การที่คนในสังคมไม่ชอบยอมอยู่ใต้อำนาจหรือยอมทำตาม
คำสั่งการของผู้อื่น โดยไม่คิดไตร่ตรองหาเหตุผลด้วยตนเอง ความมีใจกว้างพร้อมที่จะรับ
ความแตกต่างในทางความคิดเห็น ตลอดจนความแตกต่างด้านอื่น ๆ ด้วย เช่น วัย เพศ
เชื้อชาติ ศาสนา อุดมการณ์ ความชอบส่วนบุคคล ฯลฯ และความเต็มใจที่จะยอมประนี
ประนอมอ่อนปรน และรับความเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นใหม่¹

ปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อค่านิยมและทัศนคติของบุคคล

การศึกษาถึงปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อค่านิยมและทัศนคติของบุคคล พบว่าปัจจัยภูมิหลัง
ทางสังคมและโลกทัศน์ สภาพครอบครัวหรือการเลี้ยงดู และโดยเฉพาะการเรียนรู้ทางการ
เมืองหรือที่เรียกว่า political socialization ต่างมีอิทธิพลต่อค่านิยมและทาง
ทัศนคติทางการเมืองของบุคคล² กระบวนการเรียนรู้ทางการเมืองและสังคม นั้นอาจจะกล่าว
โดยย่อว่ามี 4 ชั้น ด้วยกันดังต่อไปนี้

ชั้นแรก คือชั้นมูลฐาน เป็นช่วงตอนที่ทารกได้รับการฝึกฝนให้เป็นสมาชิกของ
สังคมและระบบการเมือง เป็นตอนที่เด็กจะเรียนรู้ทัศนคติ ค่านิยม ความชำนาญ
ความสัมพันธ์ของบทบาทต่าง ๆ ของบุคคล ความรู้สึกทั่วไปและสิ่งต่าง ๆ ที่จำเป็นซึ่งคน
ในสังคมนั้นจะต้องเรียนรู้

ชั้นที่ 2 คือชั้นที่ก่อให้เกิดบุคลิกภาพของบุคคล อันเป็นชั้นที่ประสบการณ์ต่าง ๆ
มีอิทธิพลต่อจิตใจสำนึก ซึ่งจะเป็นผู้กำหนดบุคลิกภาพมูลฐานของบุคคลหนึ่งคนใด ตอนที่บุคคล
จะมีความสำนึกว่าตัวเป็นส่วนหนึ่งของสังคม หรือที่เรียกว่า identity พร้อมบูรณะด้วย
อวัยวะทางจิตวิทยาอื่น ๆ เช่น แสดงออกให้เห็นได้จากการระบายออกซึ่งอารมณ์ความรู้สึก

¹ เรื่องเดียวกัน.

² Lucian W. Pye, Politics, Personality, and Nation Building:

ฝังอยู่ในความทรงจำ ความเข้าใจต่าง ๆ เป็นต้น

ขั้นต่อไป จะเป็นขั้นที่บุคคลได้รับการเรียนรู้ทางการเมือง อันเป็นช่วงตอนที่บุคคลเริ่มมีความรู้สึกถึงโลกการเมืองรอบ ๆ ตัวเขา และใคร่รู้ได้มีทัศนะและเข้าใจถึงเหตุการณ์ทางการเมืองต่าง ๆ

ขั้นสุดท้าย เป็นขั้นที่บุคคลผ่านจากการเป็นสมาชิกการเมืองที่ไม่ได้มีกิจกรรม (passive) มาเป็นผู้ที่เข้าร่วมมีบทบาททางการเมือง ขั้นนี้เรียกว่า "political recruitment process" ในตอนนี้อย่างบุคคลจะมีความเข้าใจการเมืองลึกซึ้งขึ้น จะมีค่านิยมและทัศนคติทางการเมือง หรือที่เรียกว่า "บุคลิกภาพทางการเมือง" ชัดเจน และถาวรกว่าเดิม บุคลิกภาพทางการเมืองดังกล่าวจะมีอิทธิพลต่อค่านิยม ทัศนคติความรู้ หรือที่เรียกทั่วไปว่า "โครงสร้างบุคลิกภาพพื้นฐาน" (basic personality structure) ¹ มากน้อยต้นลึกไม่เท่ากัน บางครั้งการอบรมในระดับครอบครัวอาจจะมีอิทธิพลมากกว่า ระดับเพื่อนฝูงและสถาบันที่เป็นทางการ เช่น โรงเรียนและมหาวิทยาลัย แต่บางครั้งการอบรมในระดับปลายจะมีอิทธิพลมากกว่า มีบ่อยครั้งที่ค่านิยมในการเรียนรู้ในชั้นต่าง ๆ ชัดกัันอย่างเห็นได้ชัด บางครั้งผลของการเรียนรู้เป็นไปในลักษณะผิดเป็น

นอกจากนี้พฤติกรรมของบุคคลแต่ละคนอาจจะมีผลต่อค่านิยมและทัศนคติของบุคคลได้เช่นกัน ผู้ที่สนับสนุนความคิดนี้คือ เฟสติงเจอร์² ซึ่งยอมรับว่าในขั้นแรกพฤติกรรมมีอิทธิพลต่อความเชื่อและทัศนคติ แต่ในระยะต่อไปความเชื่อและทัศนคติที่มีอยู่จะก่อให้เกิดพฤติกรรมใหม่ ๆ ต่อไป ลักษณะความคิดนี้เป็นแบบวัฏจักร เขาสรุปว่า การเปลี่ยนแปลงบทบาทและพฤติกรรมย่อมมีผลต่อการเปลี่ยนแปลงทัศนคติและความเชื่อของบุคคลนั้นด้วย

กล่าวโดยสรุปก็คือ ค่านิยมและทัศนคติของบุคคลเป็นผลผลิตของกระบวนการเรียนรู้หลายระดับและจากหลายองค์กร รวมตลอดถึงภูมิหลังทางสังคมของบุคคลในค่านต่าง ๆ อีกด้วย นอกจากนี้ ค่านิยมและทัศนคติของบุคคลอาจจะเป็นผลมาจากสภาพภูมิศาสตร์ การติดต่อสื่อสารภายในชาติ ระบบครอบครัว รวมทั้งบทบาทพฤติกรรมและอิทธิพลภายนอกที่มีผลต่อสังคมนั้น ๆ ด้วย

¹ Pye, Politics, Personality, and Nation Building, p. 53.

² L. Festinger, A Theory of Cognitive Dissonance (Evanston, Ill.: Row-Peterson, 1957).

งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

มีการวิจัยเป็นจำนวนมากที่ให้อรรถประโยชน์ที่สำคัญเกี่ยวกับค่านิยมทางเศรษฐกิจและทัศนคติทางการเมือง ซึ่งสมควรนำมาพิจารณาว่าผลกระทบของค่านิยมในการศึกษาและวิเคราะห์ในการศึกษาเรื่องนี้

ปราโมทย์ นาคทรพรพิ ไต่ถามการศึกษาความแตกต่างของค่านิยมระหว่างผู้นำไทย 4 กลุ่มคือ ผู้นำราชการจังหวัด ผู้ตรวจราชการท้องถิ่น นายกเทศมนตรี และสมาชิกสภาเทศบาล จำนวนรวมทั้งสิ้น 368 คน พบว่า

1. โดยทั่วไป ผู้นำกลุ่มมีค่านิยมไม่แตกต่างกันจนเกินไปนัก ความยึดมั่นในค่านิยมต่าง ๆ มักจะอยู่กลาง ๆ ไม่สูงหรือต่ำมากเกินไป จะแปลความว่ามี commitment น้อยกว่าได้

2. ตัวแทนราชการส่วนกลางคือ ผู้นำราชการจังหวัด กับ ผู้ตรวจราชการส่วนท้องถิ่น มีค่านิยมใกล้เคียงกัน ตัวแทนส่วนท้องถิ่นมีค่านิยมใกล้เคียงกัน

3. ตัวแทนส่วนท้องถิ่นมีค่านิยมท้องถิ่นสูงกว่าส่วนกลางอย่างเห็นได้ชัด ผู้นำที่เป็นข้าราชการยังเห็นส่วนกลางสำคัญมากกว่าอยู่

4. ทุกกลุ่มมีความไม่พึงพอใจในสถานการณ์ปัจจุบัน และต้องการเปลี่ยนแปลงอย่างยิ่ง แต่ทุกกลุ่มก็ไม่ยอมลงมือกระทำหรือริเริ่มโครงการใด ๆ โดยเฉพาะอย่างยิ่งกลุ่มท้องถิ่นมีความกระตือรือร้น น้อยกว่าข้าราชการประจำ ทั้ง ๆ ที่ต้องการเปลี่ยนแปลงมากกว่า

5. กลุ่มท้องถิ่นเห็นความสำคัญของการให้ประชาชนมีส่วนร่วมมากกว่า กลุ่มข้าราชการประจำไม่สู้เห็นความจำเป็นที่จะให้ประชาชนมีส่วนร่วม

6. ทุกกลุ่มมีค่านิยมที่จะหลีกเลี่ยงไม่ยุ่งเหยิงกับการขัดแย้ง นายกเทศมนตรีมีความเต็มใจที่จะเสี่ยงมากกว่าสมาชิกสภาเทศบาล สมาชิกสภาเต็มใจเสี่ยงกว่าผู้นำราชการจังหวัด ผู้ตรวจราชการส่วนท้องถิ่นระมัดระวังมากกว่าเพื่อน

7. ทุกฝ่ายต้องการการพัฒนาเศรษฐกิจ แต่ไม่มีใครกระตือรือร้นเป็นพิเศษ

8. ในฐานะผู้นำเพื่อการพัฒนา นายกรัฐมนตรีมีค่านิยมเหมาะสมที่สุด

นอกจากนี้ นักรัฐศาสตร์นานาชาติกลุ่มหนึ่งทำการศึกษาเรื่องปฏิสัมพันธ์ระหว่างค่านิยมทางสังคมกับความรับผิดชอบทางการเมืองในประเทศที่กำลังพัฒนา ระหว่างปี 1966-1970¹ ซึ่งเป็นการศึกษาค่านิยมเปรียบเทียบระหว่างชาติ ผลการวิเคราะห์เบื้องต้นจากค่าเฉลี่ยของค่านิยมของผู้นำแต่ละชาติรวมกันเป็นกลุ่มตามชาติ ที่น่าสนใจมีดังนี้

1. ผู้นำเกือบทุกชาติมีค่านิยมใกล้เคียงกันในกรณีที่จะสนับสนุนผลประโยชน์ของส่วนกลางหรือส่วนท้องถิ่น ส่วนมากค่อนไปทางประโยชน์ของชาติ ผู้นำไทยกับอเมริกันได้คะแนนใกล้เคียงกันในทางสนับสนุนส่วนท้องถิ่น

2. ผู้นำทุกชาติต้องการความเปลี่ยนแปลงพอ ๆ กัน ยกเว้นผู้นำสหรัฐอเมริกาซึ่งค่อนข้างจะต่อต้านการเปลี่ยนแปลง

3. ในทางตรงกันข้าม ผู้นำทั้งที่ชอบการเปลี่ยนแปลงแต่ไม่ชอบลงมือทำอะไร ผู้นำอินเดียเฉื่อยชา หรือระมัดระวังกว่าเพื่อน ทั้ง ๆ ที่ชอบการเปลี่ยนแปลงมากกว่าเพื่อน กลับกันกับผู้นำสหรัฐอเมริกา

4. ที่ต่างกันมากที่สุดก็คือ การให้มีส่วนร่วมของประชาชน อินเดียต่อต้านการให้ประชาชนมีส่วนร่วมในนโยบายและการตัดสินใจมากที่สุด ไทยกับโปแลนด์รองลงมาสหรัฐอเมริกา กับยูโกสลาเวียเท่า ๆ กัน (ยูโกสลาเวียเป็นคอมมิวนิสต์ที่เสรีกว่าคอมมิวนิสต์โปแลนด์มาก)

5. สำหรับการพัฒนาเศรษฐกิจซึ่งหมายถึงความเป็นธรรมทางสังคมส่วนรวมสหรัฐอเมริกา มีความแยแสน้อยที่สุด รองลงมาคือไทย แต่อินเดียกลับสนับสนุนเต็มที่ แปลกคือเหมือนจีนที่ผู้นำคอมมิวนิสต์โปแลนด์และยูโกสลาเวียก็ไม่กระตือรือร้นที่จะกำจัดความเหลื่อมล้ำค่าสูงทางสังคมโดยการพัฒนาเศรษฐกิจเท่าใดเลย

ลิตซ์ ชีร์ เวคิน ได้ทำการศึกษาทัศนคติทางการเมืองของข้าราชการชั้นสูงของไทย โดยทำการวิจัยด้วยวิธีสัมภาษณ์และสังเกตแบบสอบถามกับข้าราชการพลเรือนชั้นนำสังกัดกระทรวงมหาดไทย กระทรวงศึกษาธิการ และสำนักนายกรัฐมนตรี จำนวน 56 คน เพื่อทราบ

¹ปราโมทย์, "ค่านิยมของผู้นำกับการพัฒนา," หน้า 81-2.

ทัศนคติทางการเมืองเสรีนิยมและอนุรักษนิยมโดยใช้อายุ การศึกษา สถานที่ศึกษาและอาชีพของบิดาเป็นตัวแปรอิสระ ผลการวิจัยพบว่า ข้าราชการพลเรือนชั้นนำมีทัศนคติทางการเมืองเสรีนิยมร้อยละ 40.4 กลางๆร้อยละ 58.4 อนุรักษนิยมร้อยละ 21.2 นอกจากนี้แล้วยังพบว่าข้าราชการที่มีอายุน้อยมีทัศนคติเสรีนิยมมากกว่าผู้ที่มีอายุมากและข้าราชการที่ได้รับการศึกษาสูงมีทัศนคติเสรีนิยมมากกว่าข้าราชการที่ได้รับการศึกษาน้อย แต่สถานที่ศึกษาไม่ได้แสดงความแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญ เมื่อแยกทัศนคติทางการเมืองของข้าราชการเป็นกระทรวงแล้วปรากฏว่าข้าราชการกระทรวงมหาดไทยมีทัศนคติทางการเมืองอนุรักษนิยมมากกว่าข้าราชการพลเรือน กระทรวงศึกษาธิการ และสำนักนายกรัฐมนตรี¹

การศึกษาของ สุจิต บุญบงการ ใน "นิสิตนักศึกษากับการพัฒนาทางการเมืองของประเทศไทย"² ได้ชี้ให้เห็นว่าสถานศึกษามีบทบาทสำคัญต่อการเปลี่ยนแปลงในทัศนคติค่านิยม บุคคลิกภาพของผู้ที่เข้ามาศึกษา และก่อให้เกิดวัฒนธรรมทางการเมืองที่แตกต่างไปจากบุคคลที่มีการศึกษาต่ำ โดยตั้งสมมุติฐานว่า ผู้ที่มีการศึกษาสูงย่อมจะมีความสนใจในทางการเมืองและมีส่วนร่วมทางการเมืองสูงกว่าผู้ที่มีการศึกษาต่ำ³ ในการทำวิจัยเรื่องนี้ สุจิต ใช้แบบสอบถามนิสิตนักศึกษาปีสุดท้ายของจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัยและมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ จำนวน 372 คน ผลของการวิจัยพบว่า ผู้ที่เรียนรัฐศาสตร์และนิติศาสตร์ ติดตามกิจการบ้านการเมืองประมาณร้อยละ 60 ของนิสิตนักศึกษาที่เรียนทั้งสองค่านี้นี้ ประมาณร้อยละ 4:2 ของนิสิตนักศึกษาทางรัฐศาสตร์และนิติศาสตร์ไม่เคยพูดคุยเรื่องการเมืองเลย และพบว่านิสิตนักศึกษาทางรัฐศาสตร์มีความสนใจทางการเมืองมากกว่าผู้เรียนค่านวิทยาศาสตร์และค่านเทคนิคอื่นๆ ส่วนนักศึกษาส่วนใหญ่มีความไม่พอใจในระบบการเมือง และการดำเนินงานของรัฐบาล ตลอดจนไม่พอใจในตัวผู้นำทางการเมืองนอกจากนี้ สุจิต ยังได้กล่าวอีกว่าลักษณะของการศึกษาชั้นสูงของไทย

¹ Oniravegin, Political Attitudes of the Bureaucratic Elite and Modernization in Thailand, pp. 39-48.

² สุจิต บุญบงการ, "นิสิตนักศึกษากับการพัฒนาทางการเมืองของไทย," ใน รวมวิทยากร (พระนคร: โครงการตำราสมาคมสังคมศาสตร์แห่งประเทศไทย, 2514), หน้า 1-31.

ไม่ได้เป็นไปเพื่อสนับสนุนแนวความคิดริเริ่ม สร้างสรร ที่เป็นของตัวเอง แต่กลับทำให้นักศึกษา เป็นผู้ตามที่ดี และมีส่วนทำให้นักศึกษามีทัศนคติ ค่านิยมแบบคั่งเค็มอยู่ สังคมมหาวิทยาลัยเอง ก็ยังคงมีการยอมรับอำนาจและการใช้อำนาจ ต้องเคารพเชื่อฟังและยำเกรงผู้ที่อยู่ชั้นสูงกว่า ทำให้นักศึกษามีบุคลิกภาพแบบอำนาจนิยม อีกประการหนึ่ง มหาวิทยาลัยของไทยยังไม่ได้เป็น **สังคมเสรีภาพความเป็นอิสระ ทั้งเสรีภาพทางวิชาการยังมีน้อย เพราะมหาวิทยาลัยยังเป็น** เพียงส่วนหนึ่งของระบบราชการ สภาพการณ์เหล่านี้ ทำให้นักศึกษาไทยยังมีความนิ่งเฉยทางการเมืองอยู่ และทำให้ต้องปรับตัวให้เข้ากับสภาพของสังคมมากกว่า ต้องการไปเปลี่ยนแปลงสังคมแม้ว่าจะไม่พึงพอใจต่อผู้ปกครองประเทศ แต่ก็ไม่ได้นำมาซึ่งการเปลี่ยนแปลงระบบการเมือง สุจิต จึงสรุปว่าความสัมพันธ์ของนิสิตนักศึกษาต่อการพัฒนาทางการเมือง จึงออกมาในรูปของการช่วยรักษาเสถียรภาพทางการเมือง¹ ข้อสรุปนี้อาจมีข้อแย้งจากเหตุการณ์ก่อนเดือนตุลาคม พ.ศ. 2516 ซึ่งเป็นช่วงที่นักศึกษาเป็นพลังที่สำคัญในการเรียกร้องการเปลี่ยนแปลง เช่น การแอนตี้สินค้าญี่ปุ่น การประท้วงประกาศคณะปฏิวัติ ฉบับที่ 299 การเคลื่อนไหวของ ขบวนการโซตัสใหม่ที่เรียกร้องให้มีการล้มล้างค่านิยมเก่า ๆ ตลอดจนการนำมาซึ่งการปฏิวัติเดือนตุลาคม พ.ศ. 2516 จนเป็นผลสำเร็จที่กล่าวมานี้เป็นตัวอย่างหนึ่งที่แสดงให้เห็นถึงอิทธิพลของกลุ่มปทุมภูมิจึงมีอิทธิพลต่อพฤติกรรมทางการเมืองอย่างยิ่งในสังคมไทย

การวิจัยของ ทินพันธ์ นาคะตะ² ได้ศึกษาทัศนคติคั่งเค็มของนักศึกษาระดับมหาวิทยาลัย 6 แห่งคือ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่ โรงเรียนนายร้อยพระจุลจอมเกล้า โรงเรียนนายเรือ และโรงเรียนนายเรืออากาศ โดยแบ่งนักศึกษาดังกล่าวออกเป็น 3 กลุ่ม คือ แขนงสังคมศาสตร์ วิทยาศาสตร์ และการทหาร จำกัดเฉพาะนักศึกษาชายเท่านั้น โดยมุ่งศึกษาเปรียบเทียบวัฒนธรรมทางการเมืองของนักศึกษา

¹ เรื่องเดียวกัน, หน้า 29.

² ทินพันธ์ นาคะตะ, The Problems of Democracy in Thailand. : A

Study of Political Culture and Socialization of College Students

(Bangkok : Praepittaya, 1975).

มหาวิทยาลัยทั่วไป นักศึกษาวิชาทหาร ซึ่งจะเป็นผู้นำในอนาคตของสังคมไทยว่าเป็นอย่างไร จากการศึกษาพบว่า นักศึกษาไทยมีทัศนคติทางการเมืองที่ซัดกันอยู่ในตัวเอง คือ มีทัศนคติที่เป็น ปัจจัยเอื้ออำนวยต่อประชาธิปไตย แต่อีกด้านหนึ่งมีลักษณะต่อต้านประชาธิปไตยและนักศึกษาที่มีการศึกษาสูงเท่าใด ยิ่งมีลักษณะอำนาจนิยมมากขึ้น นักศึกษาในทางวิทยาศาสตร์มีทัศนคติเป็น ประชาธิปไตยมากที่สุด ในขณะที่นักศึกษาในโรงเรียนทหารมีแนวโน้มไปในทางอำนาจนิยม ส่วนนักศึกษาทางสังคมศาสตร์ อยู่ระหว่างกลางของแนวทัศนคติทั้งสองนี้ ที่เป็นเช่นนี้ ทินพันธุ มีความเห็นว่าการที่นักศึกษาทางสังคมศาสตร์มีลักษณะอนุรักษนิยมมากกว่านี้ เพราะการศึกษา ในมหาวิทยาลัยเตรียมคนเข้ารับราชการและทำให้นักศึกษารู้สึกว่าสิ่งที่เป็นอุดมคติทางการเมือง กับสภาพเป็นจริงนั้นเป็นคนละอย่างส่วนนักศึกษาทางวิทยาศาสตร์มีทัศนคติเป็นประชาธิปไตยมากกว่านั้น อาจเป็นเพราะว่าเขาเหล่านั้นไม่ได้ออกไปเป็นข้าราชการ ดังนั้น จึงมีอคติต่อระบบ การเมืองน้อย และนักศึกษาในโรงเรียนทหารที่มีลักษณะนิยมอำนาจ เป็นเพราะหลักสูตรระเบียบ วินัย การอบรมสั่งสอนในโรงเรียนทหารมีอิทธิพลต่อทัศนคติแบบอำนาจนิยมอย่างยิ่ง

ทินพันธุ สรุปว่า ลักษณะซัดแย้งระหว่างอำนาจนิยมและประชาธิปไตย เป็นลักษณะ ร่วมของสังคมที่กำลังเปลี่ยนแปลงทุกสังคม และผู้วิจัย กล่าวว่า ถ้าระบบการเมืองไทยจะมั่นคง มีประสิทธิภาพ ผู้นำในอนาคตจะต้องเปลี่ยนทัศนคติแบบกึ่งเค็มที่ไม่อำนวยต่อระบบการปกครอง ประชาธิปไตยให้เป็นทัศนคติที่เอื้อต่อประชาธิปไตยให้ได้

สาย ภาณุรัตน์ ได้ทำการวิจัยเกี่ยวกับทัศนคติของครูไทยที่มีต่อกิจกรรมทางการเมือง โดยมุ่งกลุ่มตัวอย่างได้ครูมาศึกษาวิจัย 366 คน จากโรงเรียนรัฐบาลและราษฎร์ในกรุงเทพฯ- มหานคร อายุของครูส่วนใหญ่อยู่ในเกณฑ์ 30-40 ปี ซึ่งมีถึงร้อยละ 56.57 ของครูทั้งหมด ที่สุ่มตัวอย่างมา มีเพศชายร้อยละ 32.24 และเพศหญิงร้อยละ 67.76 วุฒิกฎที่ต่ำกว่าระดับ ปริญญาตรีร้อยละ 69.33 และสูงกว่าปริญญาตรีและปริญญาตรีมีร้อยละ 30.67 เป็นครูที่สอน อยู่ในระดับมัธยมมีร้อยละ 39.47 ผลวิจัยปรากฏว่า ครูมีความคิดเห็นที่ถูกต้องพอสมควรใน

¹เรื่องเดียวกัน, หน้า 255.

²สาย ภาณุรัตน์, "ทัศนคติครูไทยต่อกิจกรรมการเมือง: การศึกษาเฉพาะครูใน กรุงเทพมหานคร", (เอกสารวิจัยส่วนบุคคล วิชาสังคมวิทยา วิทยาลัยป้องกันราชอาณาจักรแห่ง ประเทศไทย, 2512), หน้า 11-๖.

เรื่องการมีทัศนคติต่อการพัฒนาประเทศ ครูที่มีปริญญาที่มีความคิดเห็นที่แตกต่างและก้าวหน้า มากกว่าครูที่ไม่มีปริญญา และครูอายุมากมักจะมีความคิดผิดแผกกับครูที่มีอายุน้อยในบางเรื่อง เท่านั้น ในเรื่องที่เกี่ยวข้องกับการเข้ามีส่วนร่วมทางการเมือง มีครูถึงร้อยละ 87.70 ที่ไม่ได้ไปลงคะแนนเสียงและพบว่าไม่มีความแตกต่างอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติระหว่างครูที่มีวุฒิต่ำกว่า ระดับปริญญาตรีกับระดับปริญญาตรีและสูงกว่าปริญญาตรีในการไปลงคะแนนเสียงเลือกตั้งเมื่อวันที่ 10 กุมภาพันธ์ 2512 ครูส่วนใหญ่สนใจการเมืองมากพอควรและ เข้าใจความหมายของคำว่า "การเมือง" ค่อนข้างดี สาเหตุที่ครูสนใจการเมืองนั้นมาจากหลายทาง กล่าวคือมาจากการกระตุ้นของกิจกรรมทางการเมืองและมาจากการชักชวนของทางราชการ บางส่วนก็มาจากการได้สนทนากันระหว่างเพื่อนครูในเรื่องเกี่ยวกับการเมือง นอกจากนั้นยังอาจมาจากทัศนคติที่ดีของครูที่มีต่อการเมือง¹ สำเนา ขจรศิลป์ ก็ได้ศึกษาถึงทัศนคติของนิสิตปีที่ 1 และ 4 ของมหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ที่มีต่อการเมือง ผลการวิจัยสรุปได้ว่า การเรียนรู้ทางการเมืองในมหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ไม่มีผลต่อการเพิ่มความเข้าใจการปกครองแบบประชาธิปไตยเลย นอกจากนั้น ยังพบด้วยว่าการศึกษาที่สูงขึ้นไม่ได้ช่วยให้ทัศนคติแบบประชาธิปไตยมากขึ้นเลย กล่าวคือ การศึกษาที่สูงขึ้นไม่ได้ทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงทั้งในด้านทัศนคติของนิสิตที่มีต่อการเมือง และต่อความเข้าใจในประชาธิปไตย²

คณะอาจารย์ในคณะรัฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ได้ทำการวิจัยเกี่ยวกับลักษณะบางประการของสถาบันสังคมไทย ที่เป็นอุปสรรคต่อการปกครองระบบประชาธิปไตย โดยได้นำแบบสอบถามไปสอบถามประชากร 3 กลุ่ม อันได้แก่ ประชาชนทั่วไป ครู และพระสงฆ์ ใน 4 ภาคของประเทศไทยคือ ภาคกลาง ภาคใต้ ภาคเหนือและภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ในภาคหนึ่ง ๆ ได้เลือกขึ้นมา 2 จังหวัด จากจังหวัดที่มีจำนวนราษฎรไปลงคะแนนเสียง

¹ สาย ภานุรัตน์, "ทัศนคติครูไทยต่อกิจกรรมการเมือง: การศึกษาเฉพาะครูในกรุงเทพมหานครบุรี" (เอกสารวิจัยส่วนบุคคล วิชาสังคมวิทยา วิทยาลัยป้องกันราชอาณาจักรแห่งประเทศไทย, 2512), หน้า 11-13.

² สำเนา ขจรศิลป์, "ทัศนคติของนิสิตมหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ที่มีต่อการเมือง" (วิทยานิพนธ์มหาบัณฑิตแผนกวิชาพัฒนาชุมชน มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์, 2514).

เลือกตั้งมากที่สุดและน้อยที่สุดของภาคนั้น ส่วนอำเภอใดเลือกเอาอำเภอเมืองและอำเภออื่น ๆ อีกหนึ่งอำเภอในแต่ละจังหวัด¹ ผลการวิจัยครั้งนี้อาจสรุปได้ 3 ประเด็นใหญ่ ๆ กล่าวคือ

ประการแรก สถาบันครอบครัวไทยไม่มีลักษณะที่เชื่ออำนาจต่อการปกครองแบบประชาธิปไตย เพราะยังยึดถือระเบียบประเพณีอยู่อย่างเหนียวแน่น มีความอ่อนน้อมยอมจำนนต่อผู้นำ อันเป็นลักษณะของสังคมไทยทั่วไป โครงสร้างทางเศรษฐกิจก็ไม่เชื่ออำนาจต่อการปกครองระบอบประชาธิปไตย เพราะประชาชนมีอาชีพกสิกรรม มีรายได้น้อย นอกจากนั้น ชาวไทยทั่วไปมีความรู้และความเข้าใจเกี่ยวกับการเมืองการปกครองแบบผิวเผิน เพราะการเรียนรู้ทางสังคมทุกระดับและทุกองค์การยังบกพร่องอยู่มาก

ประการที่สอง สถาบันการศึกษาของไทยก็ไม่มีลักษณะที่เชื่ออำนาจต่อการปกครองที่ประเทศไทยต้องการ เพราะประชาชนส่วนหนึ่งอ่านไม่ออกและเขียนไม่ได้ อีกส่วนหนึ่งอ่านออกเขียนได้แต่ลืมไปแล้ว รวมทั้งการศึกษาในโรงเรียนก็ได้ให้ความรู้อันแท้จริงเกี่ยวกับการปกครองแบบประชาธิปไตยแก่เด็กนักเรียนโดยมีจุดบกพร่องมาจากตัวครู แบบเรียน หลักสูตร วิธีการอบรมสั่งสอน ตลอดจนทั้งปรัชญาการศึกษาของไทย

ประการสุดท้าย จากการศึกษาพบว่าพระพุทธศาสนาไม่ได้เป็นอุปสรรคขัดขวางการปกครองระบอบประชาธิปไตยของไทยเลย²

ในสหรัฐอเมริกาการศึกษาของ เซาร์ (Sears)³ พบว่า ผู้ที่มีอุดมการณ์แบบอนุรักษนิยมได้รับการเรียนรู้มาจากครอบครัวที่มีสถานะทางเศรษฐกิจและสังคมต่ำ ได้รับการศึกษาน้อย

¹ คณะรัฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, รายงานผลการวิจัยเรื่องลักษณะบางประการของสถาบันสังคมไทยที่เป็นอุปสรรคต่อการปกครองระบอบประชาธิปไตย (พระนคร: กรุงเทพมหานครพิมพ์, 2515), บทนำ.

² เรื่องเดียวกัน, หน้า 155-170.

³ D.O. Sears, "Political Behavior," in G. Lindzey and E. Aronson, ed., Handbook of Social Psychology (Chicago: Addison Wesley, 1969), Vol. 5, ch. 41.

ส่วนมากจะนับถือศาสนาโปรเตสแตนต์ เป็นสมาชิกพรรครีพับลิกัน มีถิ่นฐานที่อยู่ในเมืองเล็ก ๆ ส่วน แมคคอสกี¹ พบว่า ผู้ที่มีอุดมการณ์แบบอนุรักษนิยมโดยทั่วไปจะมีความเฉลียวฉลาดน้อยกว่า มีชีวิตแบบสันโดษ สามารถปรับตัวได้ยาก มีความคิดแคบ ๆ มีความสงสัยและมองโลกในแง่ร้ายเสมอ สำหรับ วอร์ (Warr), โชวเคอร์ และ แบลคแมน (Schroeder and Blackman) พบว่า ผู้ที่มีแนวความคิดแบบอำนาจนิยม มีจิตใจโหดเหี้ยมและสนับสนุนเชื้อชาตินิยม มักจะมีอุดมการณ์แบบอนุรักษนิยม

การศึกษาของอัลมอนต์และเวอร์บา ในเรื่องอิทธิพลของการศึกษาเกี่ยวกับทัศนคติทางการเมือง 5 ชาติ พบว่าคนยิ่งได้รับการศึกษาสูงขึ้นเท่าใดจะเป็นคนที่รับรู้ทางการเมืองสนใจการรณรงค์เลือกตั้ง ข้าราชการการเมือง มีความคิดและสนใจการเมืองกว้าง ชอบถกเถียงปัญหาการเมืองโดยเสรี รู้สึกตัวเองว่ามีอิทธิพลต่อรัฐบาลร่วมเป็นสมาชิกขององค์การต่าง ๆ และมีความเชื่อมั่นในสิ่งแวดล้อมทางสังคมมากกว่าคนที่ได้รับการศึกษาน้อย³

ชาวนิวท์ เกษตรศิริ ได้ให้ข้อคิดเห็นเกี่ยวกับความสัมพันธ์ระหว่างภูมิลำเนาเดิมของบุคคลกับทัศนคติทางการเมือง ภูมิลำเนาเดิมมีความสำคัญต่อการเกิดทัศนคติทางการเมือง ทั้งนี้เพราะว่า ภูมิลำเนาภาคต่าง ๆ เช่น การศึกษา การคมนาคม การสาธารณสุข ฯลฯ ขณะเดียวกันภาคอื่น ๆ ยังล้าหลังมากน้อยแตกต่างกัน ภาคกลางซึ่งอยู่ใกล้กรุงเทพมหานคร จะได้รับการถ่ายทอดวัฒนธรรมทางการเมืองมากกว่าภาคที่อยู่ห่างออกไป ดังนั้นบุคคลที่มีภูมิลำเนา

¹H. McClosky, "Conscience and Personalite", American Political Science Review, vol. 52, 1958, pp. 27-45.

²P.B Warr, H.M Schroeder and S. Blackman, "The Structure of Political Judgement", British Journal Social Clinical Psychology, vol. 3, (1969), pp. 1-10.

³Thomas Cook, J. Scioli, P Jr. Frank "Political Socialization Research in the United States": A Review" Political Attitude and Public Opinion (New York: David McKay Co.Ltd., 1973), pp. 167-8.

ในภาคกลางมากจึงทำให้มีทัศนคติทางการเมืองเปลี่ยนแปลงทางเสรีนิยมมากขึ้น¹

ณัฐพล ชันชโย ไค้ทำการศึกษาคูมการประชาธิปไตยของสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร พ.ศ.2512 จำนวนทั้งสิ้น 219 คน ผลการวิจัยสรุปได้ว่า ส.ส. ส่วนใหญ่มีความเชื่อและศรัทธาในระบบประชาธิปไตยเสรีนิยม เมื่อเปรียบเทียบระหว่างพรรคการเมือง ส.ส. พรรคประชาธิปไตยมีอุดมการณ์ประชาธิปไตยสูงกว่าพรรคอื่น ๆ โดยที่ ส.ส. พรรคสหประชาไทยมีอุดมการณ์ประชาธิปไตยที่สูงสุด ตัวแปรที่มีส่วนสัมพันธ์อย่างมีนัยสำคัญกับอุดมการณ์ประชาธิปไตยในเชิงปฏิฐานได้แก่ ระยะเวลาที่เคยเป็น ส.ส. รายได้ต่อเดือนเป็น ส.ส. ฐานะทางสังคม เศรษฐกิจของบิดา ฐานะทางสังคม - เศรษฐกิจ และจำนวนนิตยสารและวารสารที่อ่าน ส่วนตัวแปรที่มีความสัมพันธ์อย่างมีนัยสำคัญในเชิงนิเสธ ได้แก่ อาชีพเกี่ยวกับกฎหมาย การศึกษาทางการเมืองประสบการณ์การเมืองจากต่างประเทศ รายได้ทางอื่นนอกจากเงินเดือน ส.ส. อายุ และจำนวนหนังสือพิมพ์รายวันที่อ่าน¹

อนุสรณ์ ลิ้มมณี ไค้ทำการศึกษาทัศนคติทางการเมืองของสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร ปี 2518 จากผลการวิจัยสรุปได้ว่า ผู้แทนราษฎรร้อยละ 25.49 มีทัศนคติแบบก้าวหน้า ร้อยละ 31.37 มีทัศนคติแบบกลาง และร้อยละ 43.14 มีทัศนคติแบบอนุรักษนิยม และเมื่อพิจารณาความสัมพันธ์ระหว่างตัวแปรอิสระต่าง ๆ กับทัศนคติของผู้แทนราษฎรปรากฏว่า นโยบายพรรคการเมืองที่ผู้แทนราษฎรสังกัดอยู่มีความสัมพันธ์กับทัศนคติของผู้แทนราษฎรในระดับสูง ในทำนองเดียวกันระบอบอายุของผู้แทนราษฎรก็มีความสัมพันธ์ในทางตรงกันข้ามหรือผกผัน กับทัศนคติแบบก้าวหน้า เคยมีอายุน้อยจะมีทัศนคติแบบก้าวหน้าสูง และผู้มีอายุจะมีทัศนคติแบบก้าวหน้าต่ำ อย่างไรก็ตามก็สำหรับตัวแปรนำอื่น ๆ ปรากฏว่ามีความสัมพันธ์กับทัศนคติเล็กน้อยหรือกล่าวได้ว่าแทบจะไม่มีความสัมพันธ์กันเลย ตัวแปรอิสระดังกล่าวได้แก่ ระดับการศึกษา

¹ชาญวิทย์ เกษตรศิริ, "ผู้นำแต่ละรุ่นในประวัติศาสตร์," วารสารธรรมศาสตร์, 3 (พฤษภาคม 2517), หน้า 102-3.

²ณัฐพล ชันชโย, "อุดมการณ์ประชาธิปไตยของสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร," วารสารพัฒนบริหารศาสตร์, 19 (เม.ย. 2519), หน้า 152-99.

อาชีพ และประสบการณ์ของผู้แทนราษฎร¹

ไฮแมน(Hyman) และชีทเลย์(Sheatsley)² ได้ทำการศึกษาทัศนคติของคนอเมริกาพบว่า อายุของคนอเมริกามีความสัมพันธ์กับทัศนคติทางการเมือง กล่าวคือ เขาพบว่าคนอเมริกันยิ่งมีอายุมาก ก็จะมีแนวโน้มที่จะมีทัศนคติทางการเมืองแบบอนุรักษนิยมมากขึ้น เจมส์ อี เบอร์เรน (James E. Birren)³ นักจิตวิทยาได้ศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างอายุกับทัศนคติ ก็พบเช่นเดียวกันว่า ทัศนคติแบบอนุรักษนิยมของแต่ ละคนอาจจะเป็นผลเนื่องจากกรรมมีอายุมากขึ้น

สตูฟเฟอร์(Stouffer)⁴ ได้ศึกษาทัศนคติของคนอเมริกัน พบว่ามีความสัมพันธ์ระหว่าง อายุ ระดับการศึกษากับทัศนคติทางการเมืองของคนอเมริกัน กล่าวคือ คนอเมริกันที่มีอายุมากขึ้นจะมีแนวโน้มที่จะมีทัศนคติแบบอนุรักษนิยม และพบว่าคนอเมริกันมีการศึกษาอาจจะมีทัศนคติแบบเสรีนิยมสูงกว่าคนที่มีการศึกษาในระดับค่อนข้างต่ำ

โรเบิร์ต อี. เลน (Robert E. Lane) ได้กล่าวถึงกระบวนการเรียนรู้ของบุคคล ในระดับครอบครัวว่าอาจจะมีผลกระทบต่อทัศนคติทางการเมืองของบุคคลได้ เช่น ความสัมพันธ์ระหว่างสามีกับภรรยา ความสัมพันธ์ระหว่างพ่อจ้บลูก และความสัมพันธ์ในลักษณะอื่น ๆ ในระดับครอบครัว ก็อาจจะมีผลต่อการเรียนรู้หรือถ่ายทอดความเชื่อต่าง ๆ ให้กับบุคคลในครอบครัว

¹อนุสรณ์ ลิมมณี, "ทัศนคติของสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรและการกระจายทรัพยากรในระบบการเมืองไทย" (วิทยานิพนธ์ปริญญาโท สาขาวิชาการเมืองการปกครอง คณะรัฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ 2519), หน้า 44.

² Herbert Hyman and Paul Sheatsley, "Attitudes Toward Desegregation," in John Kessel, et al., (eds), Micropolitics Individual and Group Level concepts (New York: Holt, Rinehart and Winston, 1970), Figure IV-8, p. 416.

³ James E. Birren, The Psychology of Aging (N.J.: Prentice-Hall, Inc., 1964), p. 139.

⁴ Samuel A. Stouffer, Conformity and Civil Liberties: A Cross-Section of the Nation Speaks Its Mind (New York: Doubleday & Company, Inc., 1955).

ควรมันได้ ในที่สุดอาจจะนำมาซึ่งความเชื่อ ค่านิยมหรือทัศนคติอย่างใดอย่างหนึ่งก็ได้¹

รูท เบเนดิกท์ (Ruth Benedict) ได้กล่าวว่าอิทธิพลของระบบสังคมวัฒนธรรมในแต่ละท้องถิ่นอาจจะมีผลกระทบต่อความเชื่อ ค่านิยมและทัศนคติของบุคคลแต่ละคน เขากล่าวว่า บุคคลที่เกิดมาสิ่งแวดล้อมต่าง ๆ กันจะมีการรับรู้ในสังคมที่ต่าง ๆ กัน ซึ่งในที่สุดอาจจะทำให้บุคคลเหล่านั้นพัฒนาแนวความคิด ค่านิยมและทัศนคติในแนวทางที่ต่างกัน²

คาร์ล เจ. เบบ (Daryl J. Bem) ได้ศึกษาความเชื่อและทัศนคติบุคคล พบว่าสภาพแวดล้อมตลอดจนภาษาที่ใช้ในแต่ละสังคม จะมีอิทธิพลต่อการกำหนดความเชื่อและทัศนคติของบุคคลว่าจะเป็นอย่างใด เบบ สรุปว่า เนื่องจากสภาพแวดล้อมในแต่ละสังคม ล้วนเป็นสิ่งเร้าที่ก่อให้เกิดความรู้สึก และผลต่อความเชื่อและทัศนคติของคนในสังคมนั้น ๆ³

เฟสทิงเจอร์ (Festinger) ได้ศึกษาการเปลี่ยนแปลงทัศนคติและความเชื่อของบุคคล พบว่าการเปลี่ยนแปลงบทบาทและพฤติกรรมของบุคคล ย่อมมีผลต่อการเปลี่ยนแปลงทัศนคติและความเชื่อของบุคคลนั้นด้วย⁴

1

Robert E. Lane, Political Man (London: The Free press, 1972), p.63, and, Dena Jaros, Socialization to Politics (New York: Praeger Publishers, 1973), Chap.4.

2

Ruth Benedict, Patterns of Culture. (New York: Penguin Book, 1946).

3

Daryl J. Bem, Beliefs, Attitudes and Human Affairs: Basic Concepts in Psychology Series; (Long Beach, California: Brooks/Cole Publishing Company 1970), pp. 43-5.

4

Festinger, A Theory of Cognitive Dissonance pp. 59.

การศึกษาของไอเซนค (Eysenck) ได้ศึกษาทัศนคติของคน 4 กลุ่ม คือ คนรวย คนชั้นกลาง คนชั้นต่ำและคนยากจนมาก พบว่า แทบทุกกลุ่มจะมีทัศนคติแบบอนุรักษ์นิยมลดลงไปเล็กน้อย เมื่ออายุสูงขึ้น¹ แมคเคากีส (McConaughy) ก็ได้ศึกษาความคิดเห็นของวุฒิสมาชิกและสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร และสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรในสภาแห่งรัฐเซาท์แคโรไลนา พบว่า ทัศนคติของบุคคลเหล่านี้จะเป็นอนุรักษ์นิยมสูงขึ้นตามอายุ² และในทำนองเดียวกัน มอสคอส (Moskos) และ เบล (Bell) ได้ศึกษาทัศนคติของผู้นำในเขตหมู่เกาะเวสต์อินดีส (จาไมกา ตรินิแดด บริติชกิอานา และลิตเติลเอท) ก็พบว่า การมีอายุสูงขึ้นมีความสัมพันธ์กับทัศนคติแบบอนุรักษ์นิยมเช่นเดียวกัน³ นอกจากนี้ จากการศึกษาของมิชเชล (Mitchell) เกี่ยวกับกระบวนการเรียนรู้อำนาจทางการเมืองของชาวอเมริกัน พบว่า ผู้มีอาชีพเป็นนักธุรกิจและผู้มีอาชีพอิสระมักจะออกเสียงให้แก่พรรครีพับลิกันและมีความเป็นอนุรักษ์นิยมสูงกว่าชนกลุ่มอื่นที่มีรายได้ต่ำกว่า⁴

1

H.J. Eysenck, The Psychology of Politics (London: Routledge & Kegan Paul, 1968), pp. 21-2.

2

John B. McConaughy "Some Personality Factors of State Legislators in South Carolina," in John C. Walke and Heinz Eulau (eds.), Legislative Behavior: A Reader in Theory and Research (Illinois: The Free Press, 1959), pp. 313-5.

3

Marie Jahoda and Neil Warren (eds.), Attitudes: Selected Readings (Middlesex: Penguin Book, 1971), p. 64.

4

William C. Mitchell "The Socialization of American Citizens," in Cyril Roseman, et, al., (eds.), Dimensions of Political Analysis: An Introduction to the Contemporary Study of the Politics (Englewood Cliffs, New Jersey: Prentice-Hall, Inc, 1966) p.270.

อีไลเซอร์ บี อายาล (Eliezer B. Ayal) ได้ศึกษาสังคมไทยพบว่าค่านิยมของคนไทยยังไม่เอื้อต่อการพัฒนาเศรษฐกิจ อายาลกล่าวว่า ลักษณะทางจิตใจของคนไทยซึ่งแสดงออกมาเป็นพฤติกรรมเด่น ๆ หลายอย่างนั้น เป็นผลสืบเนื่องมาจากคำสั่งสอนทางค่านิยมพุทธศาสนาที่ยึดถือมาแต่โบราณเป็นสำคัญ ระบบค่านิยมไทยเป็นความสำคัญของคุณค่าของคนแต่ละคน ซึ่งนำไปสู่ลัทธิปัจเจกชนนิยม (individualism) คนไทยไม่มีใครผูกพันตนเองกับจุดหมายปลายทางของสังคม แม้ว่าสถานภาพของบุคคลจะถูกกำหนดโดยผลการทำงานหรือความสำเร็จมากกว่าโดยฐานะความกำเนิดก็ตามแต่ความสำเร็จก็ถูกมองไปในแง่ของความสามารถที่จะเอาจากคนอื่นมาใช้ตนมากกว่าที่จะเป็นความสำเร็จอันนำไปสู่ความเจริญงอกงามทางค่านิยมวิชาการ หรือที่เป็นประโยชน์ต่อสังคมโดยแท้จริง ด้วยเหตุนี้ อายาลจึงสรุปในที่สุดว่า การที่คนไทยให้ความสำคัญอย่างใหญ่หลวงต่อบุคคลแต่ละคน หรือลัทธิปัจเจกชน ซึ่งมีปรากฏอยู่ในระบบค่านิยมของไทยนั้น เป็นผลร้ายหรือเป็นตัวบ่อนทำลายความเจริญก้าวหน้าหรือพัฒนาการทางเศรษฐกิจของไทย ทำให้ประเทศไทยคงเป็นประเทศที่ถอยพัฒนาอยู่จนทุกวันนี้¹

เดวิด แมคเคลแลนด (David McClelland) ได้ศึกษาสังคมที่มีความเจริญทางเศรษฐกิจมาก ๆ พบว่า ในประเทศที่มีความเจริญทางเศรษฐกิจมาก ๆ คนในประเทศเหล่านี้จะต้องมีระดับ "ความต้องการความสำเร็จ" สูง (ความต้องการความสำเร็จนี้ผู้เขียนแปลมาจากคำว่า need for achievement) "คำว่าความต้องการความสำเร็จ" ของเดวิด แมคเคลแลนด นี้เป็นคำที่เขาบัญญัติขึ้นเองมีความหมายว่า ความปรารถนาที่จะทำอะไรให้ดี แต่ความปรารถนาไม่ใช่เพื่อการยอมรับของสังคม หรือเพื่อเกียรติยศ แต่ทำหาคือเพื่อจะได้เกิดความรู้สึกว่าตนเองมีความสำเร็จ ความต้องการความสำเร็จ นี้ไม่ได้เกิดจากการที่สังคมนั้นมีความเจริญทางเศรษฐกิจเพราะถ้าเป็นเช่นนั้นแล้วสังคมที่เจริญทางเศรษฐกิจก็จะมีวันเสื่อม แต่ตรงกันข้าม ความต้องการแห่งความสำเร็จ เป็นตัวนำให้เกิดความเจริญทางเศรษฐกิจ แมคเคลแลนดกล่าวอีกว่า เด็กที่มีแนวโน้มที่จะพึ่งตัวเอง (self reliance tendency) สูง หรือได้รับการอบรมเลี้ยงดูให้มีลักษณะดังว่านี้

¹ สนิท สมักรการ, จิตวิทยาทางสังคมมนุษย์กับวัฒนธรรมสำหรับศึกษาสังคมไทย (กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์ไทยวัฒนาพานิช, 2518), หน้า 68.

ก็จะเป็นเค็ทที่มีคองการความสำเร็จสูง¹

แมกซ์ เวบเบอร์ (Max Weber) พบว่าลัทธิายทุนแบบที่เป็นอยู่ในยุโรป และสหรัฐอเมริกาเน็จเร็จมากก็เพราะทั้งายทุนและกรรมกรต่างก็มีความคึคว่า ควรหาเงินให้มากเท่าที่หาได้และมีการออม เวบเบอร์ได้ให้เหตุผลว่าความคึคเช่นนี้เกิด ขึ้นจากคำสอนหรือสิ่งที่เขาเรียกว่ จรรยาบรรณโปรเตสแตนต์ (Protestant Ethics)²

ออร์แกนสกี (Organski) พบว่า กักรพัฒนาทางกักรเมือง ขึ้นนอช้กับการพัฒนา เศรษฐกิจค่อนข้างมาก เขาถล่าวว่าชาติที่เจเร็จทั้งหลายได้ผ่านช้ตอนต่างๆ ของการพัฒนา มาคั้งนี้ คึอ การสร้างชาติ การพัฒนาอุตสาหกรรมรัฐสวัสดิการและรัฐอูคุม นอกจากนี้ โคลแมน และคัทไรท์ ก็ยอมรับว่า การพัฒนาทางการเมืองขึ้นนอช้กับการพัฒนาเศรษฐกิจ³

ลิปเซ็ท (Lipset) พบว่า กัดพัฒนาหรือความเจเร็จกักรหน้าทางเศรษฐกิจนั้น มีความสัมพันธ์โดยตรงคองความเป็นประชาธิปไตยหรือเป็นรากฐานสำคัญของระบบการเมือง แบบประชาธิปไตย นอกจากนั้นลิปเซ็ทยังได้ถล่าวเพิ่มเติมคว่ยว่า ชาติใดที่ยังเจเร็จมาก มั้งคั้งมาก โอกาสที่ชาตินั้นจะจรโลงประชาธิปไตยไว้ก็ยั้งจะมีมากขึ้นเท่านั้น ลิปเซ็ท ให้ช้คึคว่าประชาธิปไตยจะเกิดช้ขึ้นและมีอยู่ได้ก็แต่ในสังคมที่มั้งคั้ง ซึ่งไม่มีความแตกต่าง ทางเศรษฐกิจระหว่างคนในสังคมมากนักเพราะคนที่มั้งคั้งแล้วจะสามารถเข้ามามีส่วนร่วม ทางการเมืองอย่งรับคึคชอบ และสามารถหลีกเลี่ยงการคองอยู่ภายใต้อิทธิพลของโฆษณา ชวนเชือ ของพวกเร้าอารมณ์ปลุกกระคมที่ปราศจากควมรับคึคชอบได้ (irresponsible demagogues) สังคมที่มั้งคั้งนี้ในความหมายของลิปเซ็ทก็คึอ สังคมอุตสาหกรรมที่มีชนชั้นกลาง

¹โปรดกรายละเอียดใน David Mc Clelland, The Achieving Society

(Princeton, N.J.: Van Nostrand Co., 1961).

²ณรงค์ ลินสวัสดิ์, จิตวิทยาทางการเมือง, หน้า 70-7.

³ทินพันธ์ นาคะตะ, "การพัฒนาการ เมือง: บทวิเคราะห์และสำรวจ เอกสารทางวิชาการ," ในลิขิต ชีร์เวคิน, การพัฒนาการ เมืองไทย (กรุงเทพฯ มหานคร: แพรพิทยา 2519), หน้า 22.

เป็นส่วนใหญ่ และมีประชาชนส่วนใหญ่ที่มีการศึกษาสูงนั่นเอง ส่วนบุคคลคนๆหนึ่งมีแนวโน้มที่ชอบสนับสนุนวิธีการแก้ไขปัญหอย่างรุนแรง จึงทำให้ระบบการเมืองไม่มีเสถียรภาพ และทำให้เป็นภัยต่อความก้าวหน้าของสถาบันประชาธิปไตย คนที่อยู่ในชนชั้นกลางมักจะพอใจในสภาพชีวิตความเป็นอยู่ทางเศรษฐกิจแล้ว และก็มีการศึกษาดีกว่าพวกคนจน จึงมีขันติธรรม (tolerance) มากกว่า และชอบวิธีการแก้ไขปัญหอย่างสันติตามวิธีสายกลาง¹

โบเก้ (Boeke) ได้ชี้ให้เห็นว่าความแตกต่างกันอย่างมากระหว่างภาคเศรษฐกิจที่ทันสมัยกับภาคเศรษฐกิจดั้งเดิมของประเทศกำลังพัฒนานี้เป็นผลมาจากความขัดแย้งกันในค่านิยมทางสังคมระหว่างแนวความคิดแบบนายทุน (capitalism) ที่ได้รับมาจากทางตะวันตก กับค่านิยมทางตะวันออกแบบดั้งเดิม (eastern values) กล่าวคือ มีความขัดแย้งกันระหว่างแนวความคิดทางตะวันตกในเรื่องความต้องการอันไม่สิ้นสุดกับแนวความคิดทางตะวันออกในเรื่องความต้องการอันจำกัด²

หลา มยีน พบว่า การพัฒนาเศรษฐกิจในประเทศด้อยพัฒนานั้น ขึ้นอยู่กับระดับความชำนาญและทัศนคติของประชาชนประเทศนั้น ๆ ค่อนข้างมาก³

ริกส์ (Riggs) ได้ศึกษาสังคมไทย พบว่า เป็นสังคมที่กำลังเปลี่ยนแปลง ฉะนั้น ค่านิยมของคนไทยจึงมีลักษณะผสมปนเปกันระหว่างเรื่องที่เกี่ยวข้องกับพิธีกรรมศักดิ์สิทธิ์ (sacred) และเรื่องที่เป็นความนิยมใต้อาณาจักรโลก (secular) พฤติกรรมทางคัมภีร์พิธีกรรม (ritual) ก็มีอยู่ปนเปกับพฤติกรรมที่เป็นเหตุผลทางวิทยาศาสตร์ (rational) ระดับแห่งความยอมรับ และปฏิบัติตามค่านิยมต่าง ๆ เหล่านี้แตกต่างกันออกไปภายในส่วนต่างๆ ของประชากรในสังคม⁴

¹ ชัยอนันต์, ประชาธิปไตย สังคมนิยม คอมมิวนิสต์กับการเมืองไทย, หน้า 70-7.

² วรวิทย์ พิวิทยักษ์, เศรษฐกิจศาสตร์พัฒนาการ: ปัญหาและนโยบายของประเทศด้อยพัฒนา, บทที่ 1.

³ มยีน, เศรษฐกิจของประเทศที่กำลังพัฒนา, บทนำ.

⁴ สนิท สนิทการ, วิธีการศึกษาสังคมมนุษย์กับตัวแบบสำหรับศึกษาสังคมไทย, หน้า 74-5.

สมมุติฐานในการวิจัย

จากทฤษฎีเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องต่าง ๆ ที่กล่าวมาแล้ว ผู้วิจัยจะนำมาสรุปเป็นฐานของสมมุติฐานในการวิจัยครั้งนี้ ดังต่อไปนี้

สมมุติฐานที่ 1 วุฒิสมาชิกกับสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร มีความแตกต่างกันในค่านิยมทางเศรษฐกิจและทัศนคติทางการเมือง

สมมุติฐานที่ 2 สมาชิกวุฒิสภาที่มีภูมิลำเนาต่างจังหวัด จะมีความแตกต่างทางเศรษฐกิจและทัศนคติทางการเมืองแตกต่างกับวุฒิสมาชิกที่มีภูมิลำเนาในกรุงเทพฯ

ภูมิลำเนาต่างจังหวัดในการศึกษานี้ ได้แก่ อายุ ระดับการศึกษา อาชีพ ภูมิลำเนาเดิม กลุ่มการเมืองหรือพรรคการเมืองที่สังกัดและการเคยดำรงตำแหน่งทางการเมืองของสมาชิกวุฒิสภา.